

R.P. Richardi Lyncei ... Vniversa Philosophia Scholastica

Complectens Dialecticam, siue Scientiam de Veritate, in decem libros
distributam

Lynch, Richard

Lvgdvni, 1654

Liber Primvs Summularum Dialecticæ, siue scientiæ de veritate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95210](#)

R. P.

RICHARDI LYNCEI, SOCIETATIS IESV, Vniuersæ Philosophiæ Scholasticæ TOMVS PRIMVS.

LIBER PRIMVS

Summularum Dialectica sine Scientia de veritate.

Summula Libri primi.

RECTE equidem, ac sapienter Aristot. Magister Plato in Sophistâ sic fatus: *Vetus est, omniūque communis sententia, si quis ea, quæ magna sunt, recte transfigere velit, eum in paruis quibusdam illa facilitioribusque, quam in maximis considerare debet.* Hac ergo, opinor, de causâ iam olim inter Aristotelicos interpres conuenit, ut magnæ Dialecticæ paruam quandam premitteret, & ad graues huius scientiæ difficultates elementaris hæc, & compendiaria tractatio gradum faceret. Quanquam autem usum hunc utilitatem fultum non exigua probem & ipse, at certè abusum improbo eorum, qui, cum summulas spondent, panderat exoluunt, & in præfixum compendium (haud sine temporis, & claritatis difpendio) sese redigere nolunt, aut nequeunt: qui plana polliciti per auia, & confraga inexpertos precipitant, & in hoc quasi propileo non velitantur, sed iusto Marte decertant: qui antè Dialecticam nec Dialecticæ, nec reliqua Philosophiæ, aut etiam Theologiæ parciunt, & pro paruâ Logiciâ magnum quoddam, & indigestum plurium scientiarum chaos effutunt. Huc de Interpretatione, de Priori, & Posteriori resolutione, de Inceptione, & Definitione rerum, de Infinito, de Mysterio Triados, ac terminis diuinis plurima congerunt. Præposterus sanè, & insanus labor; cui indulgere nec libet, nec licet. Quapropter hoc libro, seu potius libello, quidquid ceteris Dialecticæ libris continetur, primoribus, ut aiunt, labris attingam: pauca & facilia dabo: non pauca differam: plura

P. R. Lyncei Philosophie Pars I.

refecabo, & breuitatem cum claritate coniunctam sequar; vtinam consequar.

Summula Libri secundi.

DIVIDUUM citharedi, ut Fabij lib. 4. orat. instit. verbis vtar, pauca illa, quæ, antequam legitimum certamen inchoent, emerendi favoris gratia canunt; proœmium vocauerunt: atque, vti oratores quoque ea, quæ prius quam causam exordiantur, ad conciliandos sibi indicum animos proloquuntur, eadem appellatione signarunt: ita librum hunc proœmialem appellari scholasticis nostris placuit: propterea scilicet, quod in eo Dialectica, antequam alia fusæ disputet, de se disputare incipiat, quid propriæ, ac formaliter attingat, quid extrinsecus emendicit, quid cui attribuat, quomodo tendat, ut rationem scientiæ, & artis, speculatiuæ ac practicæ, docentis, & videntis obtineat, quæ sit eius utilitas, subalternatio, ac ceteræ proprietates. Nec mirum, si quam artium, ac disciplinarum omnium lucem grauissimi Authores appellant, haec ipsa sibimet lucere debeat, atque prælucere. Sic sibi sol aureus auroram præmittit, nec prius orbem pulsis inlustrat te nebris, quam se ipsum matutinis radiis palam ostendat, ac manifestet.

De natura, & variis speciebus obiecti.

OBIECTUM in communi est, quod obiicitur actibus alicuius potentiae, aut habitus. Sic exempli gratia color, quia videtur, est obiectum potentiae visuæ: & verum, quia cognoscitur ab intellectu, bonumque, quia à voluntate amatur, intellectus, voluntatisque sunt obiecta: ac denique Theologiae obiectum, aliud est totale, & adiquatum; aliud partiale, atque inadiquatum. Illud est, quod potentia, aut habitus aliquis attingit per omnes suos actus:

Liber primus Summularum Dialecticæ.

2 actus: hoc, quod tantum per aliquos: quo pacto verum, vt ad illud regrediar, est obiectum adæquatum intellectus, quia nunquam perq; nullum suum actum ab eo discedit, sed potius per omnes illud speculatur: contra vero Theologia tantum inadæquate obicitur beatitudo nostra supernaturalis, & ultima, quippe quam non per quemuis suum actum contemplatur. Obiectum formale est, quod gratia sui, sive propter se attingitur: materiale, quod alterius gratia, sive propter aliud. Itaque sanitas, quam propter se amamus, est obiectum formale voluntatis: contra vero scissio venæ, quam solius sanitatis ergo eligimus, alioqui non expetenda, eo ipso censetur obiectum materiale eiusdem voluntatis.

Alia obiecta diuisio est in obiectum proprium, alienum, & commune: obiectum proprium scientiæ est, quod illa per actus suos, non vero omnino alienos, aut etiam cum alia facultate communes attingit: proinde illud ex professo, & pro rei ipsius dignitate pertractat. Hac ratione definitio v.g. aut argumentatio Dialecticæ obiiciuntur. Obiectum alienum est, quod scientia per actus nullo modo suos, sed omnino alienos reficit; quos tamen finis sui causa sibi asciscit, & mutuatur: propterea non nisi obiter, atque in transcurso eiucemodi obiectum delibat: hoc pacto de triangulo in Dialectica dicitur, eum habentes angulos egales duobus rectis: quo exemplo, & aliis mathematicis extra Mathematicam Aristoteles, & B.Thomas passim vtuntur. Obiectum commune est, quod plures scientiæ ex professò, & non veluti per transennam respiciunt, & explanant, tametsi diverso fine, aliaue atque alia ratione: sicuti cum de prædicamentis eadem in Dialectica, & Metaphysica largo quidem, & vbere filo disputantur: v.g. an ens sit vniuocum comparatione substantiæ, & accidentis? quid vtrumque sit? quas certè quæstiones, & alias multas persimiles in alterutra disciplina prot à variis Authoribus tradita passim repereris. Quod autem hæ quæstiones ab eodem Authore tum in vna earum, tum simul in altera nunquam, aut perraro discutiantur, non ideo est, quod alterutri earum non sint communes, ac veluti mixti fori, sed quod semel in vna traditæ, satis sint, in altera tamen eas supponi, vel leuiter perstringi: multa autem supponuntur in scientiis, quæ tamen ad eas verè, & legitime spectant, vt norit quiuis, vel mediocriter doctus.

5 Porro obiectum attributionis scientiæ est, id, in quod reliqua eius obiecta referuntur, cui vè attribuuntur: attributa autem sunt, quibus prædicta attributio, & relatio ad obiectum attributionis competit. Prima conditio obiecti attributionis est, vt sit in quavis scientia vnum: secunda, & à priori parum dissidens, est, vt per ordinem ad illud scientia distinguitur à quavis alia: tertia, vt nullum sit in tota scientia obiectum, quod ad illud non referatur. Sic in Theologia v.g. obiectum attributionis vnum est, nempe Deus: & per respectum ad Deum dicitur Theologia, & à quavis alia facultate non Theologica discernitur: ac denique nihil est in Theologia, quod ad perfectam Dei in hac vita cognitionem non referatur. Ordo attributorum ad obiectum attributionis in scientiis speculatiis est arbitrarius, & extrinsecus, atque, quamvis non sine fundamento in rebus ipsis, dependens à Philosophorum arbitrio: at vero est omnino intrinsecus, & naturalis in scientiis, artibusque practicis.

Ratio illius prioris est, quia facultates speculatiæ ita instituta sunt, vt in iis obiecta attributa referantur ad obiectum attributionis in esse cogniti,

eiisque cognitionem habeant pro fine, & non è conuerso: quod autem in illis vnius obiecti cognitione ordinetur ad cognitionem alterius, tanquam ad finem, & non è contrario, arbitrarium est: cum enim reuera in Metaphysica v.g. cognitione Dei conferat ad cognitionem entis vt si, huius vicissim cognitione non parum conducat ad cognitionem Dei; certè non ex sola natura cognitionum, & obiectorum, sed ex placito inuentorum oriri potuit, quod cognitione Dei, & ceterorum attributorum Metaphysicæ ordinetur ad ens in communis velut obiectum attributionis, eiisque cognitionem finem habeat potius quam vice versa: itaque, quia sic Philosophi voluerent, solum ens in ea facultate esse debet attributionis obiectum. Ratio posterioris est, quia in scientiis practicis attributa, eorumque cognitiones non ordinantur ad cognitionem sui obiecti attributionis, sed potius ad eius exequitionem dirigunt, atque in hac directione consistit, quod illarum alia obiecta sint attributa, alia vero attributionis, at directio est essentialis actibus, ab earumque representatione indistincta: quod ergo in facultatibus, de quibus proximè sermo, obiecta aliqua sint attributa, & non attributionis, & non è conuerso, esse, ac non arbitrarium est. Confirmatur: quamvis cognitiones speculatiuæ Metaphysicæ ad alterius, quam entis cognitionem conducere possint; at regulæ Medicinæ v.g. ad quid altud, quam ad sanitatis effectiōnem dirigere possunt: ad nihil profectò: cur igitur hoc non sufficiat, vt sola sanitas sit obiectum attributionis Medicinæ independenter ab inuentorum arbitrio? Circa naturam, & species varias obiecti hucusque breuiter insinuatas vide quæ latius d'putamus in Metaphys. li 5. tract. 10. & lib. 8. tract. 5.

De multiplici obiecto Dialectice.

Voces in primis sunt obiectū proprium, ac formale Dialectica. Probatur primo ex Aristotele lib. 1. de interpret. cap. 4. ibi: *Orationes igitur cetera omittantur: ad oratorium enim artem, aut poësim illa magis consideratio pertinet: enunciatio praesentis est propria contemplationis.* Secundò, Dialectica agit propriè, & per se de oratione, de nomine, & verbo, de definitione vocali, seu vocaliter explicante naturam rei, de termino vocali, eiisque proprietatibus, nempe suppositione, appellatione, &c. de vniuocis, & equivocis, & analogiis, aliisque pluribus id genus. Que cum ita sint, dubitari nequit, quin Dialectica agat de vocibus, tanquam de obiecto proprio, & formali. Eandem rationem obiecti proprij, formalisque habent in Dialectica actus intellectus. Ita B. Thomas lib. 1. periherm. lect. 1. ibi: *cum antem logica dicatur rationalis scientia, necesse est, quod eius consideratio versetur circa ea, qua pertinent ad tres predicationes operationes rationis, &c.* Et patet, quia Logica propriè, & formaliter differit de genere, specie, subiecto, & prædicato; de veritate, fallitate, affirmatione, negatione, vniuerfalitate, ac particularitate: at quis non videat, hæc & similia dici strictè de actibus intellectus? Idem dicendum est de rebus, quas per actus intellectus cognoscimus: siquidem cum Dialectica disputat, an veritas sit essentialis actui vero, an hoc eodem perstante mutari capax, an vera conclusio sequatur ex premisa aliqua falsa; nonne hæc, & similia obiectum, sive rem, sine quibus nulla intelligitur veritas, aut falsitas, verissime attingunt? Pari ratione subiici, & prædicari, de quibus passim in Dialectica, non solis actibus, sed multo maximè rebus per actus conuenientat.

Eas

7

Liber primus Summularum Dialecticæ.

3

8 Ens rationis , aliud est obiectuum ; aliud subiectuum . Ens rationis obiectui est , quod tantum habet esse obiectum in intellectu , sive quod præter cognoscere non habet aliud esse actuale , aut possibile : itaque est omnino fictum , & impossibile , ut hinc erit chimera . Ens rationis subiectuum sunt actus intellectus , ac denominations ab eis provenientes . Hoc posterius ens rationis est obiectum formale logicæ ; quæ propterea dici solet ab Aristotele , & aliis scientia rationalis . Illud vero prius non est eius obiectum formalis , saltem ad æquatum . Denominations enim generis , speciei , definiti , diuisi , &c. quæ formaliter considerantur à logica , non sunt quid fictum : quid enim fictum , quæ me fingere , cum definio hominem esse animal rationale ? quid magis alienum à mente Philosophi , veterumque Philologorum aientium , quod abstrahentum non sit mendacium , quæ me fingere , ac veluti mentiri , cum abstraho animal , aliud genus superius à rationali , illudque sine hoc , sive huius immemor concipio ? Enimvero probabile est , ens medium inter reale , & rationis fictum Dialecticæ formaliter obici : siquidem denominatio generis , v.g. aliter cogniti artificioso modo non est ens rationis propriæ tale , sive fictum , iuxta iamiam constituta : non etiam ens reale , cum ad hoc non tantum extrema realia , sed etiam eorum realis , & vera requiratur vno : alioquin ex albedine v.g. & pariete , ac ficta eorum vnione resultare poterit verum album : at generitas , sive cognitio abstrahens genus , & eius obiectum moraliter tantum , ac secundum quid , non vere , & propriæ vniuntur .

9 Dialectica habet pro obiecto attributionis veritatem , seu qua actus intellectus dicuntur vere cognoscentes obiecta sua , seu qua hæc ab illis vere denominantur cognita . Ratio est , quia Dialectica ordinatur ad præcauendos errores ; qui quidem non possunt præcaueri nisi per veritatem eis oppositam : ad hanc ergo velut ad finem illa ordinatur . Et quidem non video , quo iure dicitur , Medicinam destinari ad sanitatem , Ethicam ad bonitatem actuum voluntatis , Grammaticam ad rectitudinem vocum , & sic de aliis facultatibus practicis ; & non ordinetur similiter Dialectica nostra ad veritatem asequendam , velut ad finem suum : at non ordinatur ad eam velut ad finem extrinsecum , sed potius intrinsecum , ergo ut ad obiectum attributionis : id perspicuum est , quia Dialectica per plures actus suos attingit veritatem : vt cum eam definit conformitatem actus cum obiecto , cum negat duas contradictiones esse posse simul vera , &c. Confirmatur , quia hæc scientia dicitur modus , non syllogizandi , non demonstrandi , non definiendi , &c. sed sciendi : scire autem est attingere veritatem abstrahendo à syllogismo , demonstratione , definitione , & quovis alio simili artificio Dialectico : scire ergo ita sumptum est finis , & obiectum attributionis Dialecticæ .

De multiplice tendentia Dialecticæ in sua obiecta .

10 Dialectica docens est , quæ regulas dat ad alias scientias acquirendas . Dialectica vñs dici potest quævis alia scientia , quatenus regulis dialecticis vñs , sive prout ipsam lequens , & imitans Dialecticam : non secus atque homo piatus ad imitationem veri hominis homo absolute haud raro appellatur . Dici etiam potest Dialectica docens , quæ præcipit in communis ; & vñs , quæ in particulari . Nec his tantum modis , sed aliis multis ea potest di-

R.P. Lyncei Philosophia Tom. I.

uicio Dialecticæ explicari , & defendi . Dialectica strictè loquendo neque est sapientia , nec prudentia : non hæc , quia non considerat honestatem moralē : non illa , quia res diuinæ , & humanas per altissimas causas non contemplatur . At impropriè est sapientia , & prudentia : nec enim Dialecticus minus vocari potest sapiens , & prudens , quam Iurisperiti dicuntur Iurisperitæ , & Polycletus , & Phydias sapientes sculptores . Ea item est quadantes intellectus , quia hic non aliud est , quam euidentis principiorum notitia : quis autem neget , plura Dialecticæ principia esse euidentia ? Est etiam bona sui parte opinio , propter non paucas conclusiones , quas habet mere opinatiwas , ac probabiles : necon suspicio , propterea quod multa in ambiguo , dubiove relinquat , &c. quod perinde est , problematicè disceptet . Propterea etiam est ars , cum ad instar aliarum ordinetur ad opus , regulasque ad diuidendum , definiendum , &c. præbeat . Ulterius est scientia , eo quod multas habeat conclusiones euidentes : quid enim euidentius hac v.g. conclusione ? omnis oratio explicans naturam rei est definitio : sed oratio constans genere , & differentia explicat naturam rei : ergo est definitio . Et hæc conclusio , & plurimæ aliæ id genus ad Dialecticam pertinent .

11 Tandem , Dialectica docens est scientia practica , & nullatenus speculativa . Probatur , quia scientia practica est , quæ dirigit ad effectiōnem sui obiecti ; speculativa vero , quæ veritatis non effectiōnem , sed asequitionem intendit : at Dialectica dirigit ad effectiōnem sui obiecti , nimirum ad definiendum , diuidendum , argumentandum aliquo actus veros in quavis materia elicendos . Nec refert Dialecticam habere pro obiecto vel actus intellectus , vel res nec has autem , nec illos posse esse praxes : quamobrem Logicam nullatenus proxim respicere posse , ac proinde esse non posse vlo modo , vlla vñ sui parte practicam , cum facultas practica , & praxis sint correlatiæ . Non inquam , hoc refert : siquidem in primis actus voluntatis sunt praxes : alias scientia moralis eos considerans non esset practica : ergo & actus intellectus rationem praxis poterunt sortiri . Deinde res possunt esse praxis respectu Dialecticæ : quippe quæ ad illas efficiendum intentionaliter , & in esse cogniti dirigunt , quæ vñ non sicut in sola ea contemplatione , sed ad aliquid circa eas agendum conatur : haud secus atque domifactoria etiam ligna , & lapides velut praxis respicit , eorumque intuitu est practica , quia ad aliquid circa ea facendum ordinatur . Nisi vero quis dicat , eam , aliasque similes artes mechanicas esse aliquo modo speculativas : quó nihil magis absurdum .

12 Dialectica non concurrit efficienter ad actus aliarum scientiarum , sed tantum directiū : sicut cognitio v.g. ad amorem , premissæ ad conclusionem . Nec mirum ; haud enim est opus maiori concursu . Porro ea non est simpliciter necessaria ad alias scientias comparandas : vt enim ipsam sine alia Dialectica prævia potuimus acquirere (alioquin in dialecticis facultatibus daretur processus in infinitum) sic non est , cur alias scientias sine Dialectica possimus comparare . Ceterum negari nequit , quin impossibile sit absque Dialectica adē facile , benèque alias scientias imbibere : quare ad eam secundum quid est necessaria . Demum Dialectica latè subalternatur aliis scientiis , & hæc etiam sunt subalternatae respectu illius : quia mutuo se iuvant . Nihilominus rigorosè fando nec Dialectica subalternata esse , dici vñ potest intuitu aliarum scientiarum , nec è conuerso : vt infra latius patebit .

A 2

Summula

Summula Libri tertij.

13

Ertius Liber veritatem simplicem, sive terminum sibi vendicat: angustam quidem, exlemque materiam: sed inter has angustias emicat nostra Dialectica, velut equi potentis animositas, cui, si frementi (vt cum Sidonio loquar) inter tessa confraga, fricatorum lege teneatur, intelliges non tam cursum deesse, quam campum. Totas igitur effusa habenas currit, atque discurrit: quod tamen mireris, in termino, in indiuisibili puncto, in cogitationis iectu, in euanescentis vocula minimo sono; vt nec Circo, nec Martio campo, nec Olympico puluere, nec Isthmica arena, nec Eleaticis stadiis, aut spatiis egeat. Breuissimo spatio clausa, syllologismi tamen indicatur, entymematis rapitur, dilemmatis dissilit, epicherematis euolat, exemplis graditur, voluminosis soritusbus quasi in orbem flebitur, induktionibus expatriatur. Rursus à discursu statim interuallis quiescens materiam indiuisibilem mirè diuidit, indefinitam definit, inuisibilem declarat, minutissimam extendit, & in termino, puncto, ac propè nihil, omnes suas partes obit, cunctas suas vires ostentat.

De natura, variisque speciebus termini.

14

Terminus, de quo agitur in Dialectica, est perinde ac conceptus, seu dictio simplex, veluti homo. Ex hac termini definitione patet in primis unionem esse terminum, nempe particulam, est in hac propositione, homo est animal. Quidni enim, cum non minus sit conceptus simplex, quam quodlibet suorum extremorum. Addo, eam supponere pro identitate extremorum: suppositio autem est iuxta omnes proprietates termini: ac certe, vt punctum continuatiuum alicuius longitudinis dicitur ab omnibus Philosophis communis extremorum terminus; nescio, cur tantoper aliqui recusent, unionem propositionis esse illius, partiumque, quibus constat, terminum. Ex eadem etiam termini definitione efficitur, casus obliquos esse propositionis terminos, cum videlicet haud minus sint conceptus simplices, quam recti, quibus adiacent. In praæallegata propositione, homo scilicet est animal, prior terminus, de quo aliis enuntiatur, dici solet subiectum, sive terminus à quo: posterior vero, qui enuntiatur, appellari consuevit prædicatum, sive terminus ad quem: utique autem magis ratione nostra, quam re ipsa distinguitur: homo enim obiectivus re ipsa est animal: propositio autem alterum de altero affirmans de facto saltem est simplex qualitas, apprehensionesque distinctas magis supponit, quam includit: quare subiectum, ac prædicatum formale sunt in eo non distincti naturaliter actus, sed unius, & eiusdem actus distinctæ quodammodo formalitates.

15

Terminus transcendens est, qui in omni concepitu reali includitur, vt Rebus, id est, res, ens, unum, bonum, aliquid verum. Non solum terminus non transcendens, veluti, lapis, potest infinitari per adiectionem particula non, sed etiam terminus transcendens in hunc modum; equus est non lapis, nec refert, terminum infinitum esse, qui maximam habet latitudinem, & per omnia entia, & non entia vagatur, uno quodam esse excepto: qua ratione, si lapidem solum excipias, nihil reale, aut etiam fictum est, cui non conueniat, esse non lapidem: hunc autem terminum, non ens, haud ita vagari: Verius enim est,

quod vagetur vi forme, ac particula initialis, & quantum est ex ea: quod autem absolute non habeat tantam amplitudinem, oritur à peculiari materia, in qua est, & cui particula, non, immediatè adiungitur: hoc autem satis est ad infinitationem entis: sicut etiam hic terminus, intelligibile, est per omnia entia, & non entia vagetur, non est infinitus, sed finitus, quia habet ita vagari magis à materia, quam à forma, seu particula villa initiali. Et quidem hæc propositio, chimera est non ens, reuera non est negativa, vt omnibus est in confessu: quare particula, non, qua constat, haud negat, consequenterque infinitat: at non aliud, quam ens, supra quod appellat. Terminus reflexus est cognitio cognitionis; directus vero, qui non cognitionem, sed aliam rem cognoscit.

Vniuoca fuit, quorum nomen est commune; ratio vero substantiae nomini accommodata est omnino eadem. Equiuoca, quorum nomen est commune; ratio vero substantiae nomini accommodata, omnino diuersa. Analogia, quorum nomen est commune; ratio vero substantiae nomini accommodata, partim eadem, partim diuersa. Denominativa sunt, qua ab aliquo nominis appellationem habent solo differentia causa, v.g. animal est terminus vniuocus, quia homo, equus, & cetera animalia in eo nomine communicant, illudque fibividicatur: ratio autem nomine animalis significata est omnino eadem, ac similis in omnibus, nempe esse viuens sensibile. At canis est terminus & quiuocus, quia, eti si nomen commune syderi, pisci, & animali latrabilis; at penes has differentias, diuersaque rationes; non vero penes eandem similemque ea significat. Porro, sanum est terminus analogus respectu Medicinae, hominis, & coloris: quia ratio vna voce, sani, significata, quoad obliquum est omnino eadem, cum homo, Medicina, & color in ordine ad eandem sanitatem sana dicuntur: ceterum quoad rectum ea ratio est omnino diuersa, cum aliter aliterque ad sanitatem referantur: color scilicet, vt eius signum; Medicina vero, vt eius causa efficiens; & homo, vt eius subiectum. Denique, albus, est denominativum ab albedine, realis à re, & sic de aliis.

Terminus concretus est, qui rem in star compositi; abstractusque in star parti, eam significant: qua ratione homo, v.g. sive albus, concreta sunt albedo, atque humanitas abstracta. Terminus conformativus est, qui significat rem, vt per se stantem, veluti homo; connotatiuus qui, vt alteri adiacentem, vt albus. Terminus cathegoreticus est, qui se solo esse potest subiectum, aut saltem prædicatum propositionis, vt homo, aut albus; syncathegoreticus est, qui se solo, & quin saltem subintelligatur aliud, haud potest in propositione subiici, aut prædicari, vt omnis, nullus. Terminus reduplicatiuus, sive reduplicatiu sumptus est, qui includit has particulas, prout, inquantum, quatenus, &c. Specificatiuus, qui ab iis absoluatur. Porro autem concretum accidentale interdum importat in recto solum subiectum, non formam: sic in hac propositione, album est dulce, albedo & dulcedo non dicuntur in recto: alias ea propositione esset falsa, & huic æquipollens, albedo est dulcedo. Ali quando etiam ea concreta important in recto solam formam, non vero subiectum, vt cum dicitur, album disgregat immediate visum. Constat enim, quod subiectum albedinis non disgregat immediatè visum. Quin etiam tam subiectum, quam formam in recto important interdum eiusmodi concreta: veluti cum dicitur, album est compositum; quidni enim huius enuntiationis sensus sit, albedo, subiectum, & visio sunt compositum.

Quan

16

17

Liber primus Summularum Dialecticæ.

18

Quanquam rigorè loquendo multiplicitas, vniuersaque concreti cuiusvis, compositee accidentalis pendeat ex multiplicitate, & vnitate omniū, & singularum partium; ceterum absolutè dici solet, & non raro, ea concreta esse vnum, aut multiplex, prout subiectum fuerit vnu, aut multiplex, nulla ratio ne habita multiplicitatibus, aut vnitatis formarum: sic duo gradus albedinis eidem inexistentis parieti, dicuntur non duo alba, sed vnum: contra verò, si una albedo poneretur diuinus in diuersis parietibus, non vnum duntaxat, sed duo existent alba. Haud tamen diffitemur, quin iuxta alium loquendi modum, eumque non infrequentem multiplicentur concreta, de quibus agimus, ob solam formarum multiplicitatem: sic album, & dulce dici solent duo concreta accidentalia, et si solis formis multiplicentur, distinguanturque. Sic etiam genus, & species; cognitum, & amatum, plura ac diuersa concreta intentionalia sunt, & appellantur: qua tamen, quis non videat, magis diuersis formis, quam obiectis, aut quasi subiectis constare?

De proprietatibus termini.

19

Suppositio termini est positio vnius significati pro alio, vi copulae enuntiativa termino annexa: ut cum dicitur, *canis est animal latrabile*, vocula *canis* supponit pro cane terrestri, quia copula enuntiativa, nempe esse animal latrabile, facit, ut vnum significatum canis ponatur pro alio ex parte subiecti, sive ut non canis sydereus, aut maritimus, sed terrestris in ea propositione reuera subiiciatur. Suppositio formalis est, qua terminus ponitur pro alio a se; materialis, qua non pro alio, sed pro se: sic Petrus supponit materialiter in hac propositione, *Petrus est nomen, & formaliter in hac, Petrus est homo*. Suppositio rursus simplex, est qua terminus ponitur pro solo suo significato immediato; personalisque, qua pro mediato: vnde cum dicitur, *homo est species*, homo supponit simpliciter, nempe quia de solo homine ut sic per vocem *homo* immediatè representato verificatur, quod sit *species*: contra verò, cum profertur hæc propositio, *homo est animal*, homo supponit personaliter, quia ponitur non tantum pro homine ut sic, sed etiam pro Petro, & Paulo &c.

20

Suppositio distributiva, sive copulativa est, qua non solum habet descensum copulatum in hunc modum, *homo est animal*, ergo Petrus, & Paulus, &c. est animal, sed etiam copulatum hoc pacto, ergo Petrus est animal, & Paulus est animal & Ioseph est animal, & sic de aliis. Sic etiam ex hac propositione de subiecto copulativa supponente, nempe, nullus homo est equus, non solum descendere licet copulativè in hunc modum, nec Petrus, nec Paulus, nec Ioseph est equus, sed etiam copulativè hoc pacto, nec Petrus est equus, nec Paulus est equus, nec Ioseph est equus. Suppositio copulata est, qua solum habet descensum copulatum, quo scilicet non termini, sed integræ propositiones necuntur per particulam &c., aut nec, aliaruvè similem: veluti omnes Apostoli Dei sunt duodecim: ergo Petrus, & Andreas, & Iacobus &c. sunt duodecim: non verò, ergo Petrus est duodecim, Andreas est duodecim &c. Suppositio determinata, seu disjunctiva est, qua descensum habet non tatu disjunctum, sed disjunctum necntem per particulam vel integras propositiones, & non solos terminos ad instar illius prioris: sic cum dicitur, *aliquis oculu videt*, descendere poteris non solum ita; ergo vel dexter, vel sini-

ster videt; sed etiam hac ratione, ergo vel dexter videt, vel sinistru videt. Suppositio vero confusa est, qua solo gaudet descensu disjuncto, disjunctum autem relipit: vt ex hac propositione, aliquis oculus requiritur ad videndum, rectè descendas in hunc modum: ergo vel dexter, vel sinistru requiritur ad videndum; non verò in hunc, ergo vel dexter requiritur ad videndum, vel sinistru requiritur ad videndum: nec mirum, quod posterior hic descensus non valeat; perinde enim est, ac dextrum, sive existat, sive non existat sinistru, requiri ad videndum; sive nos haud posse per solum sinistrum sine dextro videre: quod tamen falsum est; sicut & verissimum, nos sine dextro, aut sinistro non posse videre, quod tantum per priorem descensum, nempe disjunctum affirmatur.

Distractio termini est, qua refertur ad tempus aliquod diuersum à tempore importato per copulam: ut cum dicitur in Euangelio Matth. cap. 11. v. 5. *Ceci vident, claudi ambulant, cæcitas, & claudicatio non tam esse*, quād fuisse supponuntur: visus autem, & ambulatio de præsenti enuntiantur. Status termini est, cum copula, & subiectum idem tempus connotant, ut sedens disputat: hoc facit celebris illa inter Philosophos distractio, nempe in sensu diuiso, sive distracto, & sensu composito, sive stante: verum enim est in priori sensu, non vero in posteriori, quod ceci Christo eos illuminante videantur. Restrictio termini est, qua à maiori ad minorē significationem coarctatur: quo pacto hæc propositio, *Deus ab æterno generat*, vera est, quia in ea tacitè restringitur subiectum: ut sensus sit, Deum Patrem generare coæternum sibi Filium. Appellatio est reflexa applicatio vnius termini ad aliud: ut cum dicitur, *Alexander Magnus est orator*, particula *Magnus* appellat supra Alexandrum, non supra oratorem; eaquepropter propositio est vera. Alias termini proprietates, tūm quia his affines sunt, tūm quia latiorem postulant explicationem, in præsentiarum omitto.

21

Summula Libri quarti.

DIALECTICÆ nostræ quartus liber est de veritate complexa, seu propositione. Orditur autem ab eius essentia: circa quam mira varietas sententiarum. Mox ad eius species descendit: plurimas illas quidem; at omnes scitu dignas, & necessarias. Tum ad eius pergit quantitatem, & qualitatem, materiam, & formam, quibus entium naturalium molem, tumorem, qualitatem, & antecedentem, primariamque compositionem effingit pulcherimo, & artificiose imitamine. Postea procedit ad plerorumque propositionum oppositionem, aequipollentiam, & conuersionem: in quibus, sicuti alias Aristotelis emicuit ingenium. Denique gradum facit ad propositiones modales, atque exponibiles: easque ab aliis separatas in particulari discutit, ne cum reliquis confuse claritati, & breuitati praedictum important. Fateor huius libri materiam, præsertim ultima, ac penultima sui parte, salebrosam admendum, ac difficultem esse; eoque nomine à quibusdam Neothericis parcissimè degustari, ac tantum non omitti. Perperam tamen id faciunt, atque inconsultè. Siquidem, ut Seneca verbis utr lib. 5. de benefic. c. 12. quemadmodum quadam in oblettamentum, ac iocum sic alligantur, ut eorum solutio imperio difficultis sit: quæ ille, qui implicat sine ullo negotio separat, quia commissuras eorum, & moras non uit, nihilominus

A 3

22

illa habent aliquam voluntatem: teneant enim acumen animorum, & intentionem excitant. Ita haec, qua videntur calida, & insidiosa, securitatem, corporem, ac segnitatem ingenii, anferunt, quibus modo campus, in quo vagentur, sternendus est, modo scabri aliquid, & confragosi obiciendum, per quod erupant, & sollicitè vestigium faciant.

De variis speciebus propositionis.

Propositio ergo, siue complexa veritas huic subiecta libro, est actus intellectus oppositionis cum alio ex modo tendendi capax. v. g. *Petrus est homo*, est propositio, quia eum habet tendendi modum, vi cuius opponatur huic actui. *Petrus non est homo*, nec eum sinat in eodem secum intellectu cohædere: cum interim, si quis apprehendat tantum Petrum esse hominem, haud repugnet, eiusmodi apprehensionem componi cum iudicio Petrum esse hominem negante. Propositio aut est necessaria, aut contingens, aut impossibilis. prout predicatorum connectitur cum subiecto, siue necessariò, ut *homo est animal*, siue contingenter, ut *Petrus currit*, siue impossibiliter, ut *Petrus est lapis*. Verius est, hanc propositionem, *homo albus est homo*, & aliam quancumque de subiecto coniuncto, seu complexo esse necessariam: namque homo est de essentia hominis albi, & consequenter cum eo necessariò connexus: haud fecus, ac quaevis alia pars est de essentia totius sui, illudque non citra necessariam connexionem respicit. Dices, nullo homine albo, aut etiam non albo existente, ea propositio, *homo albus est homo*, esset falsa: qui ergo esse potest necessaria? Antecedens suadetur: tum quia tensus eius propositionis est; homo, cui inest albedo, siue qui est albus, est homo: at haec esset tum falsa, cum una copula sua affirmet, hominem esse albus, & alia, esse hominem: ad eius autem absolutam falsitatem sufficit, unam eius copulam falsificari: tum etiam, quia ei propositio, si sit in materia necessaria, debet esse vniuersalis, & consequenter perinde atque haec, *omnis homo albus est homo*: conuertenda igitur est ita, ergo *aliquis homo est homo albus*: sed haec evenit posito est falsa: ergo & eius conuertens: ita esse conuertendam patet ex hac propositione, *omnis homo est animal*, quam omnes ita conuertunt: ergo *aliquid animal est homo*. Hac tamen non vrgent. Quod ad rationem contrariam attinet, eius antecedens est falsum. Ad primam eius probationem dicendum est, propositionem, de qua loquimur, ad summum aequalere huic, *homo affectus albedine est homo*, quin affici albedine affirmetur de homine, sed de eo tantum apprehendatur. Ad alteram dicendum est, propositionem in controversia positam, ut possit conuerti, sic esse exponendam, *omnis homo albus est quid constitutum essentialiter hominem*: ita autem sic potest, & debet conuerti: ergo *aliquid essentialiter constitutum homine est homo albus*: haec autem postrema propositione non esset falsa nullo homine albo existente: tum ergo nec esset falsa haec, *omnis homo albus est homo*.

Propositio vltius, alia est infinita, siue termino constans infinito, alia finita, alia denique priuatiua. Propositio negatiua de predicato finito non infert irrefragabiliter, ac vi forme propositionem priuatiua: haud enim valet, lapis non est sapiens: ergo insipiens: insipientia namque importat subiectum capax sapientia, secus vero non sapere: quare hoc, non illud, poterit lapidi conuenire. Cæterum, propositio negatiua de predicato finito infert affirmatiuam de predicato infinito: valet enim, lapis non est sapiens;

ergo est non sapiens. Nec obstat, quod haec consequentia sit nulla, Socrates non est lignum album: ergo est lignum non album: nam vt illatio, quam dixi, valeat; particula *infinitans* afficere debet totum terminum negatiuum: vnde recte sequitur, Socrates est. Lignum album: ergo est non lignum album. Propositio alia est identica, cuius scilicet predicatum, & subiectum non habent inuicem distinctionem rationis adæquatam, aut etiam inadæquatam, vt *homo est homo*: alia est formalis, cuius extrema ratione distinguuntur, vt *homo est animal*, *risibile est rationale*. Propositio identica non tantum in voce, sed etiā in intentione reperitur: quando namque homo identificatur secum ipso, quidni possit ab intellectu huiusmodi entitas enuntiari, atque affirmari? Quod autem Recentiores aliqui contra sentientes aiunt, hanc propositionem, *homo est homo*, esse in mente hanc, significatum huins vocis *homo est homo*, mera diuinatio est, nec illo nimirur solido fundamento. Propositio iterum, alia est directa, in qua vel superius de inferiori, vel æquale de æquali predicatur, ut *homo est substantia*, *risibile est rationale*: alia verò indirecta, in qua inferioris de superiori enuntiatur, ut *animal est homo*, seu, *homo est Petrus*. Quamuis autem nonnemo insinuet, propositionem indirectam non esse in mente, at contrarium longè verius est, ut nuper in simili manet ostensum.

De oppositione, conuersione, & equipollentia propositionum.

Propositio vniuersalis affirmativa, ut *omnis homo currit*, & particularis negatiua, ut *aliquis homo non currit*, opponuntur contradictoriæ: quia nimirum amba nec possunt esse simul verae, nec simul falsæ. Contra verò vniuersalis affirmativa, & particularis negatiua: ut *omnis homo currit*, nullus homo currit, haud possunt esse simul verae, at possunt esse simul falsæ: id est, non possunt esse simul falsæ. Ac denique vniuersalis affirmativa, & particularis affirmativa, ut *omnis homo currit*, *aliquis homo currit*, opposuntur subcontradictoriæ: quia possunt esse simul verae, non vero simul falsæ. Ac denique vniuersalis negatiua, & particularis negatiua, ut *omnis homo currit*, *aliquis homo currit*, opposuntur subalternæ, hoc est, nec in veritate, nec in falsitate opponuntur, sed tantum in eo, quod altera sit particularis, altera vniuersalis. Propositio vniuersalis affirmativa denotatur à Summulistic littera A, vniuersalis negatiua littera E: particularis affirmativa littera I: & particularis negatiua littera O. Hinc vulgaris versiculus.

*Afferit. A. negat. E. ramen vniuersaliter ambe.
Afferit. I. negat. O. sed particulariter ambo.*

Quo coniuncto propositio vniuersalis negatiua, & particularis affirmativa significari solita per dictiōnem *Fecit*, conuertuntur simpliciter: id est inuariata quantitate, & qualitate. Quantitas autem propositionis est, eam esse vniuersalem, aut particularē. Qualitas strictè sumpta est, esse veram, aut falsam: at in praesenti sumitur qualitas latè pro eo, quod est, propositionem esse affirmatiuam, aut negatiuam. Hinc valet, nullus homo currit, ergo nullum currens est homo: necnon, aliquis homo currit, ergo aliquod currens est homo. Propositio vniuersalis negatiua, & vniuersalis affirmativa denotata per dictiōnem, *Eua*, conuertuntur per accidentem: id est, variata quantitate, non qualitate: ut omnis homo currit, ergo aliquod currens est homo: & nullus homo currit, ergo ali-

aliquid currens non est homo. Tandem, propositio vniuersalis affirmativa, & particularis negativa significat per dictio[n]em, *Aſto*, conuertuntur per contrapositionem: hoc est, variatis terminis finitis in infinitos, aut ē contrario; sed tamen immutata quantitate, & qualitate: vt omnis homo currit, ergo omne non currens est non homo: aut aliquis homo non currit, ergo aliquod non currens non est non homo. Porro autem prædictæ conuersiones sequenti disticho comprehenduntur.

*Simpliciter Feci, conuertitur Eua per acci
Aſto per Contra: sic fit conuersio tota.*

Propositio vniuersalis, aut particularis anteposita negatione redditur æquipollens sua contradictionis: Quod si subsequatur negatio, fit æquivalens sua contraria. Ceterum propositiones subalternæ ad æquipollentiam reducuntur postposita, simulque præposita negatione: vt ex sequentibus versiculis manifestè constabit.

*Non omnis, quidam non. Omnia non, quasi nullus.
Non nullus, quidam. Sed nullus non, valet omnes.
Non aliquis, nullus. Non quidam non, valet omnis.
Non alter, neuter. Neuter non praestat virtutemque.*

Quod spectat ad oppositionem, conuersionem, & æquipollentiam propositionum modalium, quales sunt, possibile est, Petrum currere, aut id est contingens, aut impossibile, aut necesse; necnon etiam exponibilium, veluti tantum homo currit, siue non tantum homo currit, &c. eas breuitatis, & claritatis gratia in præsenti omitto: latius, opportuniūque de iis acturus in interiori Dialectica.

Summula Libri quinti.

27

Argumentationis humanae architecturam, fabricam, & quasi formam quintus liber explanat: proh qualem illam: in materia inuisibili conspicuum, in parua, imò & minima variam, in naturali, ac passim obvia miram tamen, artificiosam, & omnibus suis numeris absolutam, ac perfectam. Ecquis non demiretur in vnius argumentatione nuncleæ breuitate tot partium numerositatem, distinctionem, situm, posituram, & sine confusione consensem, concentumque? Quis non stupeat syllogismi propositione fundatum, assumptione erectum, conclusione fastigiatum, subiectis solidulum, prædicatis sublimem, vniuersis nexum, maiori minorique extremitatibus, & medio totumvndique sibi coherenter? Hic equidem exclamare liber, ac trita Martialis carmina tamen iterum terere.

*Barbara pyramidum sileas miracula Memphis
Affidius iactet nec Babylona labor, &c.*

Illic manum viguisse, hic mentem video: illic verum istud esse poruit; materiam superabat opus; hic intellectum sine materia mirè operari conspicio: illic in maximis magnum fælere ostentauit, ac probavit ingenium: hic in minimis maximum; hoc autem postterius eo priori minus mirandum, astimandumque non esse testis esto. Tertullianus de anima cap. 4. in minutissimis animalculis Dei ingenium agnoscens, ac deprehendens his verbis quodvis animal, vnius licet puncti, aliquo alatur, necesse eſt: exhibens palpili transmittendi, excogendi, defacandi que membra. Quid ergo dicemus: si per haec uiuitur, erunt haec in omnibus utique, que viuent, et si non videntur, et si non adprehenduntur pro mediocritate: hoc magis credas, si Deum recognites tantum artificem in modicis, quantum & in maximis. Haec tamen ille. Quis itidem

non miretur epicherema, in cuius breuissimo spatio tot argumentationum varietates, sedes, ac discrimina clauduntur, vt Archimedis sphærulam, Callicratis, seu nauem, seu quadrigam. Myrmecidis formicam, Phydæ Mineruam æmuletur. Quid memorem foritem angustiis suis maiorem, ac mille argumentationum quasi voluminibus tumescientem, vt propterea acerualem eum dici Tullio placuerit. Enthymema etiam admirationem omnem superat, syllogismo quidem simile, nisi quod, sicut Virgilianus Haleſus, se in sua colligit arma. Exemplum vero, quo exemplisatis explicem; aut inductionem, quamnam inducitio par esse queat? Cui iam admirationi, ac voluptati non sit triplex argumentandi figura, & in quauis figura multiplex modus? Rursus modorum, qui indirecti sunt ad directos, & qui imperfecti sunt, ad perfectos ostensiua reductio, & per impossibile quasi coactio, quām Dædala, & admirabilis. Hec ergo, & quam his affinia, ad quintum, vt dixi, pertinent librum.

*De forma, figura, & modis utilibus
Syllogismi.*

28

Syllogismus est argumentatio, in qua ex duabus propositionibus tertia necessariò conficitur: vt omne animal est viuens, omnis homo est animal: ergo omnis homo est viuens. In hoc discursu sunt tres termini strictissime tales, nempe animal, viuens, & homo. Animal est medium, quia bis ponitur in præmissis, vt ex eius identitate, tum cum viuente, tum cum homine, horum inter se concludatur identitas: viuens autem dicitur maius extremum, quia in præmissis prædicatur: & animal minus extremum, quia in iis subiicitur: sicut enim maius, præstantiusque est præesse, quam subesse; & consequenter minus subesse, quam præesse: ita etiam prædicari maius est quodammodo, quam subiici; & hoc minus, quam illud: nil mirum ergo, si quod in aliqua præmissarum prædicatur, sit maius extremum; & minus extremum, quod in earum altera subiicitur. Prima præfacti syllogismi propositione dicitur, & est maior, quia maiori constat extremo; & secunda minor, quia minus extremum sortitur. Quod si contingat, utrumque extremum prædicari in præmissis, & in nulla earum subiici, aut ē conuerso; tum maius extremum erit id, quod prædicatur in conclusione; & minus, quod in ea subiicitur. Quare in hoc syllogismo, omnis homo est animal, sed omnis homo est viuens: ergo aliquod viuens est animal; animal erit maius extremum, quia est prædicatum conclusionis; & viuens minus extremum, quia eius est subiectum: proindeque prior propositione syllogismi erit maior, quia maiori: & altera minor, quia minori constat extremo. Quod autem aliqui putant, propositionem aliquam syllogismi esse maiorem, quia prius tempore profertur; & minorem, quia est posterior tempore ad aliam, est falsissimum: siquidem, vt alias impugnations omittant, vt est in mente syllogismus, ita & maior, minorque: at in ea multoties contingit, syllogismum, cum sit discursus non localis, sed intellectualis, ac rationalis, non tempore, sed instanti mensurari, omnēque eius propositiones simul eliciti, efficietque.

Quod attinet ad figuram syllogisticam, triplex est pro triplici connexione extremonum cum medio: nam si extremonum alterum prædicetur de medio in una præmissarum, & in alia de eo prædicetur, prima existet figura: vt omnis homo est animal: Petrus est homo; ergo animal. Quod si medium in præmissis

29

A 4 prædicetur

prædictetur de ambobus extremis, & hæc illi subiiciantur; sanè syllogismus erit in secunda figura: vt nullus homo est quadrupes: omnis equus est quadrupes: ergo nullus equus est homo: si autem utrumque extremum in præmissis prædictetur de medio, & hoc illis subiicitur, efficiet tertiam figuram: vt omnis equus est substantia: sed omnis equus est animal: ergo aliquod animal est substantia. Quartam autem figuram eti si addant Medicis, & cum iis alijs at fatis ex vano, vt ostendetur in tempore.

30

Modi syllogisticæ variantur pro varietate, ac diversitate quantitatis, & qualitatis propositionum syllogismi: hoc est, prout huius propositiones fuerint vniuersales, aut particulares, affirmatiæ, aut negatiæ. Modi utiles communiter assignari solent vndevidinti: nempè

Barbara Celarent Darij Ferio Baralipont

Celantes Dabitis Fapesmo Frisefomorum

Cæsare Camesfres Festino Baroco Darapri

Felapton Disamis Datissi Bocardo Ferison.

Priores nouem spectant ad primam figuram: quatuor sequentes ad secundam: & sex postremi ad tertiam. Barbara ergo iuxta vim distichi illius, *Afferit A. negat, E. &c.* denotat syllogismum in prima figura constantem tribus propositionibus vniuersali bus affirmatiis: vt omne rationale est viuens; omnis homo est rationalis: ergo omnis homo est viuens. Darij syllogismum constantem maiore vniuersali affirmatiis, minore verò, & conclusione particularibus, aut quasi particularibus affirmatiis: vt omnis homo est animal: Petrus est homo: ergo Petrus est animal. Ex dictis haec tenus constat, formam syllogisticam confidere in artificio maioris, minoris, & conclusionis, prout repræsentant identitatem extremonum, tum cum medio, tum etiam immediatam, & inter se; figuram syllogisticam in præmissis solis, quatenus repræsentat identitatem extremonum cum medio; modum vero syllogisticum in maiore, minore, & conclusione, non vteunq; sed vt hac, vel illa quantitate, aut qualitate prædictæ sunt.

De variis speciebus syllogismi, aliarumque argumentationum.

31

Syllogismus obliquus in eo differt à recto, quod terminis obliquis constet: vt omnis captivus est alicuius Domini: sed Amurathes est captivus: ergo est alicuius Domini. Qui syllogismus ob id legitime, & benè concludit, quia reduci potest ad rectum aliquem legitimum, hoc pacl: omnis captivus est mancipium alicuius Domini: sed Amurathes est captivus: ergo est mancipium alicuius Domini. Syllogismus ex oppositis est, in quo ex duabus propositionibus oppositis ab aliquo concessis infertur adversus ipsum conclusio, in qua identice idem de se ipso negetur: si forte ita ad sanam mentem possit reduci, qui contrarias, aut contradictrias admittit: vt nullus equus est animal: omnis equus est animal: ergo nullus equus est equus. In Cæsare syllogismus infinitus est, qui constat terminis infinitis. In eo differt à syllogismo finito, quod ex puris negatiis aliquando concludat: vt nullum non hinnibile est equus: nullus lapis est hinnibilis: ergo nullus lapis est equus. Verum hic syllogismus æquivalenter habet maiorem affirmatiam: perinde enim est, nullum non hinnibile est equus, ac omne hinnibile est equus: ex qua, & minori superioris syllogismi sequitur in Camesfres prior etiam conclusio in hunc modum: omne hinnibile est equus: nullus lapis est equus: ergo nullus lapis est hinnibilis. Syllogismus

conglobatus est, qui non duas tantum habet præmissas, sed plures: vt omnis equus est animal: omne animal est viuens: omne viuens est substantia: sed Alastor est equus: ergo est substantia. Quem modum arguendi necesse quo iure aliqui dicant in sola voce, non verò in mente reperiri. Syllogismus expositorius est, qui constat terminis singularibus: aut omnibus: vt hic homo est animal: Petrus est hic homo: ergo Petrus est animal: aut aliquibus: vt Petrus est hic homo: omnis princeps Apostolorum est Petrus: ergo omnis princeps Apostolorum est hic homo: aut, nullus impænitens est Petrus: omnis princeps Apostolorum est Petrus: ergo nullus princeps Apostolorum est impænitens. Syllogismus expositorius valet in diuinis, si terminus singularis sine syncategoremate, *omni*, accipiatur; secus verò, si cum eo sumatur: non enim valer: essentia diuina est Pater: Filius est essentia diuina: ergo Filius est Pater: at valeret hæc conclusio, si hæc præmissæ essent ex aequo vere: omne quod est essentia diuina est Pater: sed Filius est essentia diuina.

Syllogismus hypotheticus, aut est à positione antecedentis ad positionem consequentis cum eo conexi, aut à destructione consequentis ad destructionem antecedentis: vt si est homo, est rationalis: sed est homo: ergo rationalis; aut non est rationalis: ergo nec est homo. Syllogismus modalis, si constet utraque de necesse, eius conclusio non poterit non esse de necesse: si autem utraque eius præmissa fuerit de contingentí, aut saltem altera, conclusio erit hoc ipso de contingentí: veluti, necesse est, hominem omnem esse animal: necesse est, Petrum esse hominem: ergo & esse animal: aut necesse est, omnem currentem calefieri: contingit autem Petrum currere, ergo & contingit, eum calefieri. Syllogismus demonstrativus est, in quo ex præmissis evidentiis euidenter quidpiæ concluditur: satis autem est quælibet præmissarum euidentia: fierique potest, vt earum aliqua sit euidentia, ac necessaria ex modo tendendi, non verò ex obiecto: quippe, quod sustinet esse coptingens, & fallibile: veluti quoties interponitur tellus inter solem, & lunam, est eclipsis: ed alris peruenientibus ad tale cœli punctum est, eritve interpositio telluris inter solem, & lunam: ergo & eclipsis. Syllogismus probabilis est argumentatio, in qua ex præmissis opinatiis aliquid rectè concluditur: est autem strictè, ac verè syllogismus, eti si eius præmissæ sint re ipsa falsæ, & apparentes, siue tantum verisimiles, & non vera: quidni enim cum connexio præmissarum cum conclusione non sit apparent, sed vera; talisque, vt non possit assensus conclusionis negari concessis præmissis, quin duc contradictiones virtualiter saltem, atque implicitè deuorentur. Confirmatur: propositio falsa, eti si non sit vera propositio, at est verè propositio, vt omnibus est in confessio: igitur & syllogismus falsi constans præmissæ erit nihilominus vera syllogismus. Cæterum syllogismus sophisticus ratione formæ haud est verè syllogismus quod sic ostendo; quod non habet veram, sed apparentem formam hominis, non est verè homo: qua ratione homo pictus iuxta omnes non est verè homo. Atqui syllogismus ratione sua formæ sophisticus non habet veræ formam syllogismi: hæc enim est talis connexio præmissarum cum conclusione, vt huius assensus non possit, debeat vè concedi illis negatis: constat autem in syllogismo sophistico, quo de loquimur, haud reperiri eiusmodi connexionem, aut coherentiam propositionum: nec enim quisquis concedit has præmissas: aliquis homo currit: sed Petrus est aliquis homo; tenetur hanc

32

Liber primus Summularum Dialecticæ.

hanc conclusionem concedere, ergo Petrus currit.
33 Enthymema est argumentatio ex duabus tantum pronunciatis constituta: quæ non est, cur in mente semper sit syllogismus tres propositiones complectens: siquidem utriusque priores propositiones syllogismi connexionem habent cum eius conclusione; ita etiam una sola propositio interdum habet connexionem cum aliis, nimirum conuersa cum conuentente: veluti, nullus lapis est homo; ergo nullus homo est lapis, quidni ergo ex harum priore sola inferatur altera etiam in mente vi connexionis, quam habent; ad modum quo interius est in mente ex præmissis syllogisticis infertur conclusio? Inductio est, in qua ex sufficienti partium subiectuarum enumeratione aliquid infertur de ratione superiori, & vniuersali: ut substantia est bonum, & accidens est bonum: ergo omne ens est bonum. Exemplum est argumentatio, vi cuius quidpiam proponitur in alio fugendum, aut imitandum: ut Christus pro nobis passus est: quidni ergo, & nos pro nobis pati velimus aliqua? Epicherema est integer syllogismus, aut enthyema comprehensum una dumtaxat propositione vocali: veluti, si Iudam sic increpes, cur Discipulus vendat Magistrum? Quia interrogatio breuiuscum hunc habet sensum: Discipulus non debet vendere Magistrum: Iudas fuit Discipulus Christi; ergo, &c. Sorites est argumentatio acerualis, sive conglobata, de qua satis paulo supra. Dilemma denique, sive argumentum cornutum est, quod ferit utroque cornu, & concludit semper aliquid contra respondentem, utramcumque contradictionis partem concedat: veluti si quis verum aliquid necessario reperiiri in rebus probet, hunc in modum: aut est aliquid verum in rebus, aut non: si primum, obtinetur intentum: si autem secundum; ergo verum est, nullum verum reperiiri in rebus: & sic oportet, verum aliquid esse in rebus; id nimirum, quo verum omne negatur.

Summula Libri sexti.

34 Extus Dialectica nostra Liber complectitur signa veritatis: videlicet naturale, & arbitratum, nomen, verbum, & orationem. Nulla quidem aues oscines, nulla volucres præpetes, nulla sinistra cornix, nulla cæforum animantium exta spirantia, nulla spectra, infernique manes, nulli cometa ferali crine fulgurantes tam minaciter vnguam terruere, quam Dialectica illa signa turbant, ac tremefaciunt adolescentium non paucos. Nec mirum: adeo enim salebris, ac difficultibus plena omnia tradi à quibusdam solent; adeo plusquam Phariis, plusquam Cimmeris immersa tenebris. Meminerint tamen ingenui tyrones non ipsius id doctrinæ vitium esse, sed docentium: quorum propterea docendi morem fugeant, aliumque nostris Authoribus familiarem, ac magis lucidum, atque distinctum sequi. Ita erit, ut materia isthac sponte sua tam utilis, ac iucunda non metum, horrorēaque incutiat, sed delectatione alliciat. Et quidem signis etiam naturalibus, ac non dearticulatis vocibus, aut certè ad nil repræsentandum, ex instituto destinatis (de quibus pauca, sed tamen aliqua in præsentiarum) dissidentes à stipitibus, saxis, aliisque substantiis sensu destitutis, artificialium verò visu (cuiusmodi sunt nomen, verbum, & oratio) à belluis, quas natura fecit mutas, atque infantes. Pulchre Fabius lib. 2. orator inslit. *Ipsa ratio neque tam nos innaret, neque tameffet in nobis manifesta, nisi que concepissimus mente promere, etiam loquendo possemus.*

De signo in communi, necnon formalis, & instrumentalis naturali, & arbitrario.

35 Signum in communi est, quod in alicuius veritatis cognitionem quempiam dicit: nec refert, aliqua signa non ad veritatis, sed ad falsitatis alicuius cognitionem, aut assensum ducere: ut cum v.g. virga aquis immerita obliqua appetat, adeoque obliquitatem, quæ in ipsa vere non est, significat tamen, atque repræsentat. Siquidem ut intellectus habet pro objecto verum, ab eoque quoad omnes suos actus specificatur, pérque illud definitur, nimirum quia quæ etiam fallo admittit, iis tamen assentitur sub ratione veri: ita similiter signa, quibus fallimur, haud perfidient, obiiciuntve nobis falsa, nisi sub imagine & specie veri: vnde, &c.

36 Signum formale est, quod informando potentiam, eamque denominando facit aliquid cognoscere: instrumentale verò, quod prout extrinsecè informatum, cognitumve facit quidpiam alicui innotescere: hoc posteriori modo fumus est signum ignis: priori verò modo cognitio ipsa rationem signi fortuit. Perperam aliqui existimant, signum formale, sive cognitionem non esse propriè signum: quando namque signum instrumentale dicitur, estque propriè signum; cum tamen quod signum sit, id habeat à respectu ad signum formale, sive cognitionem, in quam dicit: quidni ipsa cognitio à fortiori sit propriè signum? Quanquam autem albedo non sit propriè album, & sic de aliis similibus concretis, quæ suprà formas suas subiectum distinctum addunt: at in aliis concretis, in quibus similis distinctio, & additione non cernuntur; aliter se habent res, & etiam loquendi modus: siquidem syllogismus v.g. est argumentum, & argumentatio: & modus vñionis est simul vinculum extreborum, & eorum vinculatio, ut sic dixerim. Prinde licet cognitio sit repræsentatio, & consequenter significatio; tamen hoc non obstante esse poterit propriè signum. Verius arbitrari, aliquid esse propriè signum sui v.g. cognitionem supra se reflectentem: licet enim nequeat dici vlla res physice simile sibi, nisi valde impropiè: at cur non possit aliquid intentionaliter, & secundum quid sibi assimilari, seque repræsentare: hec autem similitudo, aut repræsentatio sufficit ad rationem signi propriè ratis, alias ne aliorum obiectorum distinctorum signum propriè tale esset cognitio, contrà quam est constitutum paulo supra.

37 Signum naturale est, quod ex natura sua, arbitratum, quod ex aliorum placito aliquid repræsentat: utroque modo hac vox *homo* v.g. significat, nempe, scipiam naturaliter, & animal rationale arbitriarè, & ex instituto. Significatio arbitraria vocum haud consistit in relatione vlla fætia: nec enim Deus impones nomina rebus, propterea fingit; haud etiam in modo vocibus inharente: quando namque Petrus per seipsum, & non per modum sibi superaditum est similis Paulo, cur etiam voces absque modi vlli intrinseci adiectione non assimilentur quodammodo rebus vocatis, earumque sint imagines, ac signa: haud etiam in voluntate institutoris vocum, easve ad hoc pra illo repræsentandum imponentes: siquidem bellus, ut experimento constat, percipiunt signa quædam arbitraria, quod difficile potest explicari ab iis, qui vt proximè supra philosophantur, cum bellus non percipient, nec possint voluntatem primi institutoris, quippe omnino spiritualem, adeoque supra omnem sensum, sive bellum, sive etiam humanum. Reæius ergo, & longè verisimilius dici potest, voces constitui significati uas.

Liber primus Summularum Dialecticæ.

uas ad placitum formaliter per speciem , aut quasi Speciem quādam ad vocum præsentiam, sonūmque excitari solitam in audientibus de re illa , quæ pēt voces significatur : & sicut cognitio , quin cognoscatur , significat rem cognoscēti , nimirum quia huic inest; ita, ut species, de qua suprā, constitutat voces significatiuas rerum, non est necesse , ut ab hominibus, aut belluis, cui significat, cognoscatur ; sed satis est, ut iis insit, inhereatque.

38

Voces primario, & directè res ipsas significant: haec enim propositio, *homo est rationale*, affirmat directè atque primario, hominem obiective, & realiter sumptum esse animal rationale : nam si vocem hanc, *animal rationale*, de homine directa, & primaria ratione affirmaret, haud dubie esset falsa, ut affirmare est significare: ergo voces directè, atque primario significant res, sive obiecta. Ceterum hoc non tollit, quo minus etiam directè , & primariò significant etiam conceptus nostros, cum ad eorum manifestationem vita politica , commercioque humano & rationali adeò necessariam sint potissimè institutæ. Nec obest, voces, ut quod affirmare solas res iuxta numeri insinuata, conceptus verò dumtaxat ut quae siquidem significare non tantum est adfirmare, sed etiam quomodo liber manifestare : conceptus autem non tantum ut quo , sed etiam ut quod manifestantur per voces. De quibus illud etiam adiicio contrà non paucos, eas per se, & ex intentione expressa, sive impositione loquentis haud posse perfectius , sive clarius significare rem ullam audienti , quam ipsem etiam concipit: nam si intendit, expressèq[ue] ac distinctè prescribit audienti talem modum cognoscendi; talem certè, ac non minus perfectum debet ipsem etiam prehabere. At per accidens possunt voces rem clarioris, atque perfectius significare audienti, quam loquenti : ut si de Indiarum rebus qui nunquam eas vidi, loquar tamen coram aliquo , qui in Indiis natuus, & educatus est.

De nomine, verbo, & oratione.

39

Nomen est vox declinata per casus , ut homo, aut lapis. Verbum autem est vox coniugata per tempora, ut a no, vel lego. Porro tametsi aliqui renuant, verbum infinitari posse; contrarium tamen probabilius est: tum quia nomen infinitatur: quidni ergo & verbum? etiam, quia hæc propositio, non amo, & equivalet interdum huic, sum non amans : hæc autem particula, non amans, infinitatem subit: eam ergo communicat propositioni illi, non amo, in qua delitescit , ac virtute clauditur. Oratio sunt plures dictiones congrue se habentes: quæ si congruant, connectantur, nexus aliquo imperfecto, & grammatical orationem patient imperfectam, ut v.g. vñ sapiens: sin autem nexus perfecto, & verbo, seu copula aliqua præsertim enuntiativa, profecto orationem constituent perfectam.

40

Hoc ultimum orationis genus , niemp̄ enuntiatione potest signo aliquo non ad placitum, sed naturaliter tali constitui: in hac enim propositione, Blitiri est terminus ; cut Blitiri non sit subiectum, sive terminus à quo ? Nec refert, cum dicatur, omne Blitiri est terminus, syncathegorema illud, omnes, non posse cadere supra Blitiri, quod profertur, cum sit quid singularē; adeoque eiusmodi , ut non nisi inepte de eo dici possit omne : appellat ergo supra hanc particulam, vox , sin minus expressam in ea propositione, at saltē in ea subauditam: proinde particula ea, vox, sola erit subiectum propositionis, de qua sermo; Blititi verò non tam eius subiectum , terminus, vñ;

constitutius, quām obiectum. Hoc inquam quod solet obiecti, non refert. In primis enim eti ppter difficultatem iam iam obiectam Blitiri haud sit terminus , aut pars eius propositionis, omne Blitiri est terminus ; quidni saltē huius, hoc Blitiri est terminus ? Rursus & eam priorem potest terminare , ac constituere: cur enim omne non appetet in ea non suprā terminum aliquem communem subiectum , sed immediate suprā ipsum Blitiri , prout significat naturaliter cætera Blitiri sibi assimilia , & quatenus pro iis supponit; talem significationem, & suppositionem determinante syncathegoremate illo, omne, ei adhibito? Probabile est, propositionem externam non esse propriè propositionem, sive enuntiationem, cum eatenus dicatur propositio , quatenus mentalem significat, repræsentatque: admodum quo homo pictus est tantum improprie homo, quia non alio iure , aut fundamento dicitur homo , nisi quia est veri hominis representatio quædam , & imago. Haud tamen abuerim , quin omni varet improbabilitate , quod vocalis enuntiatio propriam enuntiationis rationem obtineat. Sed de hoc in loco.

Summula Libri septimi.

Septimus liber est de modo sciendi veritatem, Seiisque triplici specie, definitione nimirum, divisione, & argumentatione quoad paucula, quæ supersunt. His supra vulgus idiotarum euchimur , atque in sapientum cœtu collocamur. His discimus, atque docemus. His non Logice solius , sed etiam scientiarum omnium lucem petimusque damusque vicissim: ut hue non inepte conueniat illud Horatij.

Scire tuum nil est, nisi te scire hoc sciat alter.
Definitionis artificio quid præstantius ? Primum enim hanc (ut Augustini in Categ. c. 6. verbis utar) per immensum tendi oportet incipientem à genere: debinc paulatim per partes currendo peruenire debet ad id, quod definitur: ut ijs, qui signa formant, primum immensum subdeligant lapidem , debinc paulatim minuendo, & abscondendo superflua, ad formandas vultus, & membra peruenient. Sic definitio à genere incipiens, depulsa paulatim generalitate verborum, ad proprium demonstranda rei cubile tendit accedere. Iam sine divisione quid aliud esset omnis facultas sive voce, sive scripto tradita , quam veluti confusum quoddam, & inordinatum chaos: Quid nisi

Rudis, indigestaque moles,

Nec quicquam nisi pondus invers, congestaque eodem

Non bene iunctarum discordia serina serum.

Præterea, quis pro dignitate commendet tot non interioris modò , sed etiam exterioris argumentandi modos à Dialecticis inuentos , & à nobis suprā insinuatos, latiusque in tempore explicando? Quis denique tot, tamque varios argumentandi locos? De quibus bellè D. Isidorus in sua Logica cap. 31. ibi: mirabile planè genus operis, id unum potuisse colligi, quidquid mobilitas , ac varietas humanae mentis in sensibus exquirendis per diuersas causas poterat inuenire; conclusum liberum , ac voluminarum intellectum: nam quocunque se verterit, quascunque cogitationes intrauerit, in aliquid eorum, quæ prædicta sunt, necesse est , ut cadat ingenium.

De definitione, & divisione.

Modus sciendi id est oratio ignoti manifestativa est ea, quæ clarè dignoscitur, quod prius, aut non cognoscetur, aut certè tantum obscure.

Quo

41

42

Quocirca esse modum sciendi cuius propositioni evidenti, v. g. huic, *dies est*, conuenit, non vero, vt aliqui perperam existimant, soli definitioni, divisioni, & argumentationi. Nihilominus haec solae sunt eius potissimum species: atque ob id de iis insipientiarum. Definitio autem, vt ab ea ordinar, definiti solet, oratio explicans naturam rei, vt homo est animal rationale. Prima eius lex est, vt non pateat latius definitio, nec hoc etiam latius fundatur, quam illa. Quare perperam definias animal rationale, per hoc, quod sit substantia spiritualis: videlicet, quia esse substantiam spiritualem pluribus, quam anima rationali conuenit, Angelo, nempe & Deo. Quod si definias viuens esse principium sentiendi, definitio similiter erit vitiosa, & contra statuta legis posteriorem partem, quia viuens iis, quibus sensibile, sed tamen non iis, solis competit, cum de plantis etiam dicatur. Secunda lex definitionis est, vt sit clarior definitio: contra quam peccat hac ensis definitionis est gladius. Tertia lex definitionis, qua ab aliis diuidi solet in duas, est, vt nec sit prolixa, nec valde breuis, & curta. Prolixitatis vitio laborat haec hominis definitio; homo est animal rationale, risibile: haec vero brevior est, quam oportet; homo est substantia rationalis, seu discursus ad sciendum plerumque indiga: omittit enim corpus, viuens, animal, qui tamen conceptus non minus, quam rationale clauduntur in homine, eaque sunt essentiales, atque hoc est quod alij aliis terminis docent, definitionem debere tradi per genus proximum, non vero remotum.

43

Diuīsio est oratio totum in suas partes distribuens; vt animal aliud est rationale, aliud irrationale. Prima eius lex, quam in duas alij dispescunt est, diuīsum ita adēquare debere membra diuidentia collectim sumpta, tantamque, ac non maiorem, quam illa latitudinem sibi vendicare, vt tamen quois eorum sigillatim accepto latius, atque vniuersalius sit. Quapropter haec diuisiones, substantia alia est spiritualis completa, alia spiritualis incompleta; ens reale, aliud est à se, aliud ab alio; aliud nec à se, nec ab alio; animal aliud sensituum, aliud rationale, nullæ profus sunt. Prima, quia substantia spiritualis completa, & incompleta non adēquant substantiam, cum præter eas sint aliae plures substantiae, videlicet corporales. Secunda, quia ens reale non adēquat eius inferiora, cum vnum ex talis diuisionis inferioribus sit ens nec à se, nec ab alio: cui tamen enti, aut quasi enti non conuenit ens reale, sed potius esse rationis, & chimericum, atque impossibile. Tertia, quia nulli competit esse animal, de quo, quod sensibile sit, non prædictetur. Altera bona diuisionis lex est, vt eius membra diuidentia non includant in unicem: proinde male diuiseris viuens in plantam, animal, & hominem, propter huius scilicet in animali inclusionem. Postrema diuisionis lex est, vt non sit prolixa: quam legem viores, si diuidas animal in hominem, canem, taurum, simiam, &c. & non potius in rationale, & irrationale.

44

Circa duos sciendi modos superius memoratos, definitionem scilicet, & diuisionem, duo sunt animaduertenda: Alterum est, diuisionem rei in partes actuales vix aut nè vix quidem distingui à definitione. Ecquid enim dictu est, hominis partem aliam esse corpus, & aliam animam rationalem, quam dicere, hominem esse compositum ex corpore, & anima? Aut quid interest, si dicas, homo est animal rationale; an, hominis pars Metaphysica alia est animal, alia rationale? Nec vero definitio communiter dicitur modus sciendi diversus à diuisione, prout haec in partes actuales dispescit, sed quatenus in par-

tes subiectivas; hunc in modum, animal aliud est rationale, aliud irrationale: confitat enim, animal, non per rationale, & irrationale, sed per viuens sensibile definiri. Alterum animaduersione dignum circa definitionem, & diuisionem est, alterutram interdum in integrâ propositione confidere, quandoque vero in solâ apprehensione. Prius patet: quia haec proposition, homo est animal rationale, hominis explicat naturam: quidni ergo sit definitio, & è conuerso? Posteriorus haud minus est exploratum: nam de ratione definitionis esse, communiter censetur, quod sit clarior definitio, quod non ingrediatur definitum, quod cum eo conuertatur: quæ nisi de solâ apprehensione quidditat rei, siue de quidditate rei, vt apprehensa v. g. animali rationali ægrè verificari possunt, vt intuenti constabit. Quod si definitio iam in apprehensione solâ, iam vero in tota propositione constat, cur non idem seruatâ proportione dicatur de diuisione? Pari etiam ratione censeo, syllogismum interdum sumi pro solis præmissis, interdum vero pro conclusione duntaxat, ac multoties etiam pro huius & illarum complexo, vt latius ostendetur in tempore.

De locis Argumentandi utilibus.

Primus locus est definitionis, & definiti. Quem varijs modis explicitant: Ipse sic eum breuissime explano. A definitione ad definitum valet consequentia tum ex parte prædicati; vt Petrus est animal rationale; ergo homo: tum ex parte subiecti; vt animal rationale est substantia, ergo homo est substantia: tum ex parte utriusque, vt animal rationale est viuens sensibile, & alia ex parte omnis homo est animal rationale, & omne animal est viuens sensibile: ergo omnis homo est animal: tum affirmatiū: vt ex nuper positis confit exemplis: tum negatiū: vt homo non est animal hinnibile: ergo nec equus; aut animal rationale non est equus: ergo nec homo est equus. Quibus autem, & quot modis valet consequentia à definitione ad definitum, totidem valet & à differentia specifica, cuiusmodi est rationale v.g. ad definitum, necnon etiam à definito ad definitionem, & differentiam specificam.

45

Secundus locus est conjugatorum, seu verborum eiusdem generis. Eius vis est haec: cui conuenit formaliter, aut conuenit vnum coniugatorum, & conuenit, aut non conuenit alterum seruata proportione; vt Theologia est sapientia: ergo Theologus est sapiens: aut prudentia non est calliditas, ergo prudens non est callidus; nec prudenter agere, est callide & astutè agere. Dixi formaliter: quia, si tantum materialiter conuenit aliquid vni coniugatorum, necesse non est, vt id ipsum seruata proportione alteri conueniat: haud enim valet; album est dulce, albedo igitur est dulcedo. Vide elegantem huius loci vsum apud Senecam Philosoph. epist. 117.

46

Tertius locus est partium diuidentium, siue diuisionis; & totius, siue diuisi. Sequentes maximas, aut propositiones vniuersales continet: positis omnibus partibus integrantibus, siue actualibus ponitur totum actuale, & è conuerso: sublata aliqua parte actuali, integratiū auferatur totum actuale, vel integrale, ac vice versa: vt existit domus, ergo fundamentum, teatrum, parietes, &c. existunt: non existit domus, ergo vel eius fundamentum, vel teatrum, aut alia pars non existit: Franciscus est homo, ergo animal, & simul rationale: Leo non est rationalis: non ergo homo, quantumvis sit animal. Neque non etiam & has comprehensit maximas idem locus: posita

47

Liber primus Summularum Dialecticæ.

posita aliqua saltem parte subiectiuia ponitur totum potestatiuum, siue vniuersale, & conuersim: illis verò omnibus sublatis, & hoc auferitur; atque è diuerso. vt Petrus aut vegetatur, aut sentit, aut intelligit, aut se mouet de loco in locum: ergo viuit: vel è contrario; viuit, ergo rationem aliquam particularem vitæ sortitur, & vel vegetatur, vel sentit, &c. aut Petrus est homo, ergo animal; aut lapis non est animal, ergo nec homo, nec leo, nec equus, &c.

48

Quartus locus est cauilarum, & effectuum. Hanc in primis continet maximam: causa potens, & effectus in potentia simul sunt, aut non sunt: vt si est possibilis vis cælestiua, & est possibilis calor: si hic possibilis, & illa. Pari ratione vnius impossibilitas ex alterius sequitur impossibilitate, & e converso: vt pulchritudine arguit contra Chaldaeos siue Genethiacos Phœnix apud Aulum Gellium lib. 4. no. 8. Atticar cap. 1. Altera eiusdem loci maxima est hæc: causa necessaria in actu, & effectus in actu simul sunt, aut non sunt. Dixi *necessaria*: quia, si causa non sit necessaria, cuiusmodi est materia summè calida respectu ignis, ac motus orbium cælestium in tuitu mutationum, ac vicissitudinum plurium in hoc mundo sublunari, sed minime connexa cum effectu, haud recte colligas, huius existentiam, ex eo quod illa existat: nec enim recte sequitur v. g. existit nunc anima Plaronis, ergo & Plato nunc existit, viuuntque voluntas tentatur ad peccandum, ergo peccat.

49

Quintus locus est adiunctorum, siue circumstantium, aut communiter accidentium: quæ diuidi solent in præcurrentia, comitantia, & subsequentia. Alia namque rem, de qua est deliberatio, tempore antecedunt, atque præcurrunt: vt signa physiognomica, prodiga & monstra, gestus & cultus corporis, nobilitas & educatio, dies aut hora natalis, merita ac beneficia collata, aliisque his similia. A signis physiognom. arguit Martial Epigram. 4. lib. 1. 2.

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luscus:

Rem magnam prestat Zaire, si bonus es

Rem, de qua est quæstio, comitantur tempus, locus, apparatus, oculi, conditio personæ, nomen, & alia id genus. A tempore, & loco sic arguitur: maritus inter amica silentia noctis, & in lecto cubans interfactus est, magis ergo est vt ab vxore quam à filio fuerit interfactus: aut è contrario: luce palam, & in itinere interfactus est, non ergo ab uxore, sed à filio. Ab apparatu, sociis, & conditione personæ arguitur ita: armatus incedebat, armatis etiam haud paucis stipatus, hostis item erat: infidias ergo molebatur: aut è contrario, inermis ibat, solus & incommittatus, hostis ante non erat: nullas ergo infidias tendebat. A nomine arguit B. Greg. Nyssen. In epist. ad Harmonium de professione Christian. ibi: vt exim participation Christi Christiani appellationem adepti sumus: ita per consequens conuenit, omnium quoque sublimium nominum nos adsciscere communionem, ac societatem. Quæ subsequuntur rem, qua de agitur, huiusmodi sunt: Luores, & tumores apparuerunt; occisus ergo, non mortuus est. Patrimonium exhaustum, turpiter ergo vixit. Latuit, profugit, solum vertit; commissi ergo criminis fuit author. Supplicium diuinum, ac miraculosè easit; innocens ergo damnatus est. Haec tenus de adiunctis. De quibus duo animaduerto. Alterum est, quæ à nobis sigillatum exposta sunt, arque in tres classes digesta, ea omnia hoc versiculo solere comprehendendi.

Ora, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.
Alterum est, tametsi adiunctorum quodlibet rem sapè non probet efficaciter, neque omnino persuadeat, nihilominus ea haud esse parui habenda: vt

enim cum Fabio lib. 5. cap. 12. loquar, imbecilla natura, mutuo auxilio sustinetur, et si non possunt valere, quia magna non sunt, valebunt quia misera sunt: nō cebumque etiam si non ut fulmine, tamen ut grandine.

Sextus locus est maiorum, & minorum. Eum sic explicat à maiori ad minus valet argumentum negatiuè: siue; si id quod verisimilium videtur non est verum, nec id quod minorem præ se fert verisimilitudinem. Hoc pæsto subdolus Vlysses Andromachē redarguit apud Senecam Poët. in Troade ibi :

*Simulata remoue verba, non facile est tibi
Decipere Vlyssem, vicimus matrum dolos
Etiam Dearum: cassa consilia amore,
Vbi natu est?*

At si diceret verisimilium erat, vt à matre Dea falleret, Thetide scilicet Achillis parente, quam à te, qua mortalis mortalem Astyanacta peperisti. Ast ab illa falli non potui, cum celaret Achillem, bellique Troiani periculis conaretur eripere. Minus ergo potero à te falli quæ Astyanacta tuum abscondis alicabi, & ab imminentे fato omni vi, ac via niteris liberare. Econtrario à minori ad maius affirmatiuè valet argumentum: siue, si id quod minus verisimile videtur, verum tamen est, & id etiam quod maiorem præ se fert verisimilitudinem: vt porasti ferre pondus ut octo; quidni ergo possit ferre pondus ut quatuor. Non nos later, nomina maiorum, & minorum à quibusdam aliis alter vñspari: adeoque aliter, vt quem nos appellauimus locum à maiori ad minus, hunc illi vocent à minori ad maius, & è diuerso. At quem elegimus loquendi modum, & paucioribus exceptionibus indigere, & Aristoteli magis esse conformem arbitramur.

Septimus locus est similiūm, & dissimiliūm: cuius efficacitas in eo posita est, quod similiūm idem, & dissimiliūm diuersum debeat esse iudicium. A simili, siue praxi sic arguas: oculi vident colorem presentem, ergo & aures audient sonum non distantem: ignis non est frigidus; ergo nec aqua est calida, per se scilicet: vel cum Fabio declam. 4. Miraris fauum hominis posse predici. Deselliones syderum, laboresque narrantur: nuntiatur origo tempestatum, lassitudo ventorum; quod sydas immodico solis ardore, quod scena minet hyemes, quid significant, sparsa longius crines, quid ardetus solito iubar, quid excussa flamma syderibus. Et paulo infra: necesse est, vt maiores nostri ventura promittant, que non temere nascuntur: sic futuras tempestates pelagi se agor, & conscient nemorum murmur enunia: sic peritiorum fasti a populorum ardentes calo faces, & crinita syderum flamma precurrit. A dissimili arguas hunc in modum, cum Plutarch. in moralibus: Luna cum soli coniungitur, siue obcuratur, & occultatur, cum abest, lucet. Contrà proba uxoris presente marito maximè conspici debet; eodem absente maxime condit, & latere.

Octavius locus est oppositorum. Primum eius axioma est: quoties alterum oppositorum, siue relatiuè, siue priuatiuè, siue contrariè, siue contradictoriæ talium conuenit subiecto, alterum ei non conuenit. Ut est Priami filius; non ergo Pater: vnius; non ergo mortuus est: aut cæcus est; ergo non videt: pulcher est, ergo non deformis; vel candidus; ergo non niger: est fortis; ergo non est non fortis: aut imbecillus; haud ergo est non imbecillis. Eleganter Boëtius de consolat. parum ab init.

Quid me felicem tories iactasti amici?

Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

Secundum eius loci axioma est huiusmodi: quoties prius extrellum vnius oppositionis sequitur prius alterius, posterius etiam extrellum vnius sequetur

poste

50

51

52

posterioris extremum alterius: quod si posteriorius non sequitur posterius, nec prius sequetur prius. Ut v.g. omnis pater genuit: ergo omnis filius est genitus. Vbi duplex est oppositio: altera genitoris, & geniti; altera patris, & filii: duplex item extremum alterius oppositionis; pater nempe, & filius, genitor, & genitus: sicut autem genitor sequitur patrem, ita esse genitum sequitur filium: & si filius non esset genitus, nec pater genuisset illum: quoties ergo prius extremum vnius oppositionis, &c. Aliarum etiam oppositionum exempla sunt. Omnis auditus est sensus, ergo omnis surditas est priuatio sensus cuiusdam: aut omnis audiens est sensu aliquo praeditus, ergo omnis surdus est sensu aliquo priuatus, & si posteriorius horum non est verum, nec prius. Omnis temperantia est virtus, omnique temperans virtute aliqua praeditus: ergo omnis intemperantia est vitium, & intemperans vitiosus, quod si &c. Omnis homo est animal: ergo omne non animal est non homo: non vero, ergo omne non homo est non animal: equus enim est non homo: & tamen nequaquam est non animal, sed animal potius. Quamobrem in tribus tantum oppositionibus priori vnius oppositionis extremitate prius extremum alterius oppositionis, posteriorius etiam sequetur posterius, tum directe, tum etiam, quod necesse est, ordine conuerso. Ceterum in contradictione, & postrema oppositione sequela esse nequit directa, sed tantum contraposita, & conuersa, ut ex dictis perspicuum est. Porro autem vt hæc doctrina valeat, termini debent vtrinque sumi in abstracto, aut vtrinque in concreto, non vero hinc in abstracto, & illinc in concreto: haud enim sequitur, amabile est cognoscibile: ergo amor est cognitionis. Hoc secundo axiome optimè vlt. Tertullianus lib. 2. contra Marcion. cap. 10. ibi. Nūc enim iustitia malum, si iniustitia bonum. Porro, cum cogeris iniustitiam de pessimis pronunciare, eodem iugo urgevis, iustitiam de optimis censere. Nihil enim amulum mali, non bonum, sicut & boni amulum, nihil non malum, igitur quanto malum iniustitia, tanto bonum iustitia.

53 Tertium eiusdem loci axioma, & quidem oppositionis relativa proprium, est: posito aut sublato vno correlativo, ponitur auferitur aliud: vt, est pater, ei ergo aliquis filius est: nullus ei Filius est, non ergo pater: aut, vt illud Baptista de Christo & Ecclesia Ionn. 3. usurpem: Qui habet sponsam, sponsus est: & sine sponsa nullus est sponsus. Excipe tamen ab hac regula, siue axiome relativa mutuò non connexa: Nec enim valet: erit adolescens, ergo & senex: aut non erit senex: ergo neque adolescens. Quartum axioma spectans specialiter ad oppositionem priuatiuam & ex parte ad contrariam, sic se habet: vt à priuatione ad habitum arguitur negatiuè, ita ad potentiam habitus arguitur ab illa affirmatiuè. Quemadmodum enim valet, est cæcus, ergo non est videns; ita etiam, est cæcus, ergo potest videre: quod enim non potest videre, esto non videat, haud propterea excitatiu illi est obnoxium, aliquo lapsi, quia videre nequit, eo ipso erit cæcus. Quæ doctrina in alipibus etiam contrariis locum habet: nulli namque morbus inest, nisi cui sanitas potest inesse; atque, vt Seneca epist. 124. verbis vtar, Nulli vitium est, nisi cui virtus potest esse. Quintum, ac postremum axioma pro oppositione contradictione sit tale; si contradictioniorum alterum extremum subiecto non competit, nequit ei non competere alterum. Ut exempli causa. Si Petrus non est candidus, est non candidus: si non est sapiens, est non sapiens. Quod dixi de contradictioniis propriè ac formaliter talibus, tum hic specialiter, tum supra generaliter in primo

P. R. Lyncei Philosophie Tom. I.

axiomate, id dictum puta de contradictioniis virtualiter talibus, quæ communiter appellari solent repugnantia, seu dispartata, vt Petrus non est equus, aut leo, aut aliud animal: ergo homo: aut est homo, ergo non est equus.

Nonus locus est proportionalitatis simplicis, atque compositæ. Proportionalitas simplex est, vi cuius vna sola proportio comparatur cum alia, velut ei similis, aut dissimilis. Composita est, qua duæ proportiones cum duabus aliis conferuntur, tanquam ei similes, aut dissimilares. Quod attinet ad proportionalitatem simplicem, eius vis hoc uno continetur axiome: vt se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maximè ad maxime, atque è conuerso. Exempli gratiâ elargiri eleemosynam est laudabile: ergo elargiri maiorem est magis laudabile; & maximam maxime laudabile, in eo genere scilicet, & è contrario: elargiri maiorem eleemosynam laudabilius est, quam si minorem elargiari: & maximam elargiri, laudabilissimum est: ergo aliquam elargiri, laudabile simpliciter est. Hic animaduerto, quoties propositiones non sunt vniuersales, sed particulares, non tenere doctrinā datā, nec, sicut se habet simpliciter, ad simpliciter se habere magis ad magis, aut maximè ad maxime, vel è conuerso. Nec enim ex eo quod usus vini sit bonus, sequitur maiorem usum illius esse meliorem, aut maximum esse optimum aut vice versa: videlicet, quia hæc propositio, usus vini est bonus, non est vniuersalis, nec æquivalens huic omnis usus vini est bonus, sed potius particularis, & huic æquipollens, aliquis usus vini est bonus. Idem cernere est in exercitatione corporis: quæ, moderata si sit, bona est: si autem maior quam pars est, aut summa lœdit: Mille alia id genus. Præterea fieri potest, vt non sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita se habeat magis ad magis &c. sed potius vtrinque sit impropositio, & dissimilitudo; si nimis cætera per accidens non sint paria. Quamuis enim quod in est subiecto bono bonum sit, modulus tamen vbitatis Angelicæ inhærens meliori subiecto quam intellectio nostra, haec non est melior, magisve perfecta, sed longè imperfectior; videlicet, quia cætera non sunt paria. Ceterum si sermo sit de intellectione Angelicæ, & nostra, ambæque sint æqualis claritatis, & circa idem vel æquale obiectum, haud dubie intellectio Angelicæ ratione melioris subiecti melior erit quam nostra.

Quod attinet ad proportionalitatem compositam sic ab ea arguitur. Vt se habent 24. ad 12. ita 16. ad 8. est enim tam horum, quam illorum numerorum proportio dupla: ergo & sicut se habent 24. ad 16. ita & 12. ad 8. est enim vtrobiisque proportio sese qui altera. Ulterius vt se habent 16. ad 8. ita & 12. ad 6. priorum enim numerorum ac posteriorum etiam proportio est dupla: ergo sicut habent 16. ad 12. ita & 8. ad 6. est enim vtrobiisque proportio sese qui tertia. Atque vniuersim in numeris, si vt se habet primus ad secundum, ita tertius ad quartum, similiter vt se habuerit idem primus ad tertium, ita & se habebit secundus ad quartum: aut, quod perinde est, proportiones hinc primi & secundi, & illinc tertij & quarti nequeunt non esse similes proportionibus primi & tertij ex una parte, & ex alia secundi & quarti, atque è conuerso. Proportio autem dupla (vt terminos, quibus nuper usus sum, explicem) est ea, qua posterior numerus priorem bis continet: sese qui altera qua priorem, eiisque insuper dimidiam partem: sese qui tertia qua priorem, & tertiam eius partem.

56 Decimus, ac postremus locus est authoritatis diuinæ, atque humanae. Ab authoritate diuina sic arguitur. Deus summè verus, & verax reuelauit, verbum æternum in tempore factum esse hominem, homo ergo factus est: poenitentia Sacramentum esse, haud ergo negandum est: non esse tres Deos, tres ergo non sunt. Quatenus autem arguendum sit, ab authoritate humana, his duobus axiomatis docet Aristoteles 2. top. 2. loco 3. In vnu verborum sequenda est vulgi consuetudo: in sententia de rebus ferenda iudicium sapientum. Priori axiomi nituntur haec argumentationes Hebe iuxta Homerum & Poëtas communiter significat lunonis filiam, & Ganimedes Laomedontis Troiani Regis filium, à Ioue raptrum: ea ergo nomina idem non significant, vt comminiscitur Pausanias in Corinthiacis. Medici, Philosophi, & Grammatici communiter censent, fascinationem significare passionem oculis illatam, & concepcionem, profectam ex quadam affectione animi maligna, eius qui intuetur: Fascinatio ergo non deriuatur à fando, vt aliqui male putant, nec propriè significat incantationem. Quid plura? Catholici omnes cum Apostolo Paulo (cuius varia adducit testimonia Bellarminus lib. 1. de iustificat cap. 6.) docent, fidem non significare idem quod fiducia; frustra ergo blaterant nostri temporis sectarij, fidei atque fiduciae eandem esse significationem. Posteriori vero axiome fulciuntur sequentes ratiocinationes. Astrologi communiter tradunt, decem esse cælos mobiles; totidem ergo sunt & non pauciores. Plerique Philosophi cœnent, continuum non coalescere ex punctis & atomis Epicureis: ex eis ergo non coalefecit. Theologii omnes docent, visum corporeum eleuari non posse ad contuendum Deum: quod ergo non possit, omnino tenendum.

De locis argumentandi inutilibus, & captiosis.

57 Prima captio est æquiuocationis: nempe, cum verbum aliquod æquiuocum decipit: vt canis latrat; sydus quoddam est canis; quoddam ergo sydus latrat, ac per consequens est verum animal. Secunda captio est amphibologiae: cum scilicet totius cuiusdam orationis ambiguitas fallit: vt Liber, qui est, solius Aristotelis, non est Petri: at hic liber, nempe Metaphysica, est solius Aristotelis: (quippe non alterius Authoris) haud ergo est Petri, tamen si eum emerit, emptumque possideat.

58 Tertia captio est compositionis, & diuisionis: cum videlicet arguitur à sensu composito ad diuisum, aut è conuerso. Primo autem ita contingit arguere, cum modus possibile, impossibile, contingens, aut necesse componit, ac iungit in una propositione duos terminos, in alia vero eos non componit, sed alterum præscindendo ab alio afficit: vt impossible est prædestinationem damnari: Sed hic homo existens in peccato mortali nihilominus est prædestinatus: hic igitur homo existens in peccato mortali, tamen non potest damnari, quo nihil falsius: at ideo, quia damnatio in maiori propositione de modo impossibile sumitur in sensu composito prædestinationis, nec referatur ad hominem prædestinationum sumptum secundum se, ac diuisum à prædestinatione: contrà vero in conclusione sumitur damnatio in sensu diuiso prædestinationis, in eaque affteritur, hominem peccatorem ne secundum se sumptum, & præscindendo à prædestinatione, ac diuisum ab illa posse damnari: Vnde nil mirum, eam conclusionem posse, & solere esse falsam.

59 Rursus secundò dicitur, argui à sensu composito

ad diuisum, vel vice versa, quando fit argumentum à sensu copulato, aut diuisu plures terminos in eadem propositione per particulam & aut vel compонente ad sensum copulatum, seu diuisum non componentem per alterutram particulam distinctos terminos in eadem propositione, sed potius per diuersas eos partientem, ac diuidentem: vt omnis enunciatio est vera, vel falsa: ergo omnis enunciatio est vera, vel omnis est falsa: non est autem omnis enunciatio vera: Ergo omnis est falsa. Aut 7. sunt 3. & 4. ergo 7. sunt 3. & sunt 4. at esse tria, & esse quatuor est absolute, & simpliciter esse quatuor: ita ergo 7. sunt 4. Tandem tertio arguitur à sensu compoſito ad diuisum, cum à dictione appellante supra vnum terminum, cum eoque composita ad eandem dictiōnē, vt non appellantem supra illum, nec cum eo compositam, sed potius ab eo diuisam discutitur: vt qui scit litteras nunc, didicit eas: at Magister reliquos docens scit litteras: nunc ergo eas didicit: vbi quia in maiori propositione vocula, nunc, appellat supra scire, & cum illo componitur in conclusione vero, non supra scire, sed supra dicere, seu potius didicisse; idcirco tota argumentatio est captiosa, & vana.

60 Tertia captio principalis dici solet captio accentus; positivæ est in diuersa pronunciatione: veluti, quicunque omnibus credit, peccat: at fidem habens duobus, vel tribus testibus omni exceptione maiores hoc ipso hominibus credit: ergo peccat. Aut qui leporem venatur, currit: at ex cathedra docens, in eaque sedens leporem venatur; hoc est festinare loquitur: ergo ex cathedra docens in eaque sedens currit: Quarta captio est figura dictiōnis: quæ scilicet vocum similitudine deludit: vt frons est feminini generis; ergo & pons ei nomini, frons, assimilis. Aut quemcumque hominem heri vidisti, & hodie vides: sed Franciscum heri sanum vidisti: ergo & hodie sanum, ac minimè a grotum vides: vbi, qui maiorem propositionem concedit, eaque conciuncti se finit, hoc ipso sumit in illa vocem vnius prædicamentum pro voce alterius longè diuersi; nempe quemcumque pro qualcumque: cum prior harum vocum substantiam, & posterior qualitatem indigit.

61 Quinta captio est accidentis, hoc est prædicati: siue non essentialis, cuiusmodi est album respectu hominis, in hac propositione, Homo est albus: siue etiam essentialis, quale est animal intuitu eiusdem hominis in hac enunciatione, homo est animal. Huiusmodi igitur captio in eo sita est, quod quidquid conuenit, aut non conuenit prædicato, existimetur conuenire, vel non conuenire subiecto. Veluti si ex eo quod album sit hominis animalisque rationalis accidens colligit quis, animal rationale esse accidens hominis, hoc pacto: album est accidentis: sed animal rationale est album: ergo animal rationale est accidentis hominis, adeoque non essentialia. Aut si ex eo quod animal non sit species infima, hominem etiam non esse speciem infimam conficiatur, hunc in modum: homo est animal: sed animal non est species infima: ergo nec homo.

62 Sexta captio est eius, quod dicitur simpliciter, & secundum quid siue cum additamento aliquo: tumque evenit, quando ab horum alterutro ad alterum arguitur. Ut arma sunt Domino restituenda: sed Dominus, quamvis furiosus, est armorum suorum Dominus: arma ergo ei sunt restituenda: aut è conuerso; Dominò furioso restituenda non sunt arma: sed Dominus furiosus est verè, & absolutè Dominus: Dominò ergo arma sua non sunt restituenda. Septima captio est ignorationis elenchus: elenchus autem, siue

Liber primus Summularum Dialecticæ.

15

*S*ive redargutio est syllogismus contradictoriā alii-
cuius conclusionis negata inferens. Itaque, quando
loco contradictoriā infertur alia, quæ non contradic-
cit conclusioni negata, quamvis ei contradicere vi-
deatur, tum certe conclusio contradictoriā negata,
totūque Elenchus ignorari dicitur à respondente, si
se eo arguendi genere præmi patiatur. *Vt*, si contrā
censem, cælum non moueri deorsum sic arguas:
non possunt stellæ fixæ moueri, quin cælum mo-
ueatur: sed stellæ fixæ mouentur: Cælum ergo mo-
uetur: quis non videat, hoc syllogismo frusta re-
spondentem oppugnari? Cùm cælum moueri non
contradicat conclusioni, qua respondens statuit, aſ-
seruitque, cælum non moueri deorsum.

*O*ctaua captio est petitionis principij: princi-
pium autem hic sumitur pro conclusione, quam ar-
guens ab initio sibi proponit probandam: tum por-
rò peti, siue postulari ab eo qui arguit, dicitur prin-
cipium, cum ad probandam conclusionem, ipsammet
conclusionem aliis terminis à respondentē postulat:
Vt si cum Epicureorum grege sic argumenteris: iu-
gunditas est summum bonum: ergo voluptas est
summum bonum: aut Philippus est Pater Alexan-
dri: hic ergo est illius filius. Dicitur autem peti
principium non tam ex natura rei, quam ex respon-
dentis pertinacia; cum assumit quis propositionem à
conclusionē probanda diuersam, eaque notiorem,
sed tamen instar conclusionis ab eo, qui respondet,
negatam: sic, si contrā hæreticos negantes Christum
esse verum hominem arguas ita; Christus est
verum animal rationale, ergo verus homo: diceris
principium quodammodo petere: quia vt aduersarij
negant, Christum esse verum hominem, sic & esse
verum animal rationale: quare ad eos coarguendos
alio medio vtendum est.

*N*ona captio est consequentis: quando scilicet ex
consequentī infertur antecedens, aut ex opposito
antecedentis oppositum consequentis, cum tamen ē
conuerso haud nisi ex antecedenti consequens, & ex
opposito consequentis oppositum antecedentis li-
ceat inferre. Exemplum huius captionis, quod eius
priorem partem, si hoc: si quis est asinus, est ani-
mal: ergo si quis est animal, est asinus: sed tu es
animal: ergo tu es asinus; vel, vt aliis terminis argui
solet: qui dicit, te esse animal, dicit verum: sed
qui dicit te esse asinum, dicit te esse animal: ergo qui
dicit te esse asinum, dicit verum. Exemplum eius-
dem captionis quoad posteriorem illius partem sit
tale: si est homo, est animal: ergo si non est homo,
non est animal: sed Leo non est homo: ergo non
est animal.

*D*ecima captio est non causæ, vt causæ: veluti
qui pecuniis inhiat, damnabitur; non ergo vtendum
pecuniis: quæ illatio nulla est, quia in antecedente
supponitur vsum pecuniarum esse causam damnationis,
cum tamen solus earum abusus homines in
damnationem, & interitum mergat. Aut veluti, si
Petrus non viueret non moueretur: si non viue-
ret, viueret: ergo de primo ad ultimum si non viue-
ret, viueret: at falsum est, quod Petrus si non viue-
ret, viueret: ergo & falsa est illa propositione, ex qua
infertur, & caulfatur; nempe, si Petrus non viueret,
non moueretur. Itaque hæc postrema illatio est ma-
la, & captiosa: quia supponit, causam falsitatis in
hac propositione, si Petrus non viueret, viueret; ef-
se primam propositionem qua statuitur Petrum, si
non viueret haud moriturum, cum tamen ob id
præcise sit falsa, quia secunda propositione argumen-
tationis, in qua versamus est falsa, nempe si Petrus
non moueretur, viueret. Casu namque, quo Petrus

R.P. Lyncei Philosophia Tom. I.

nunquam fuisset à Deo productus, sane nec moue-
retur, nec tamen viueret: haud vieturum constat:
haud etiam moriturum, non minus est in aperto,
cum soli viuentes possint mori, siue vitam amittere;
nemoque possit, quod non habet, amittere.

66

*V*ndeclima, ac postrema captio est plurium inter-
rogationum, vt vnius: veluti si interrogeris, an
Diuus Paulus, & Iudas Iscariotes damnatus sit, si
neges: statim vrgeberis à sophista, hunc in mo-
dum, ergo Iudas Iscariotes non est damnatus; sin
autem concedas; ab eo sic poteris vrgeri: ergo D.
Paulus est damnatus. Proinde, vt neutra illatione
capiaris, distinguendum tibi est ita: D. Paulus, &
Iudas Iscariotes damnatus est, quoad priorem par-
tem interrogationis, aut priorem interrogationem
partialem nego: quoad posteriorem vero, concedo.
Atque de his haçtenus.

Summula Libri octani.

67

C T A V V S Dialecticæ liber est de vniuer-
salitate. Qua scilicet, quod multiplex est,
redditur vnum, & quod vnum in plura discedit, &
nec vnitas pluralitatem nec hæc illam excludit,
contra quā vtriusque conditio primā fronte pol-
licetur, aut potius minatur. Pulchra sanè dissiden-
tium proprietatum communio, & per quam utilis
ad intelligenda tum naturæ mysteria tum etiam
qua sunt supra naturam, eamq; longo superuo-
lant interuallo. Quid intra naturæ fines, angustos
que carceres admirabilius, aut ad percipiendum
difficilius, quam pugnantium elementorum feedus,
& discors quedam concordia, merito cuius frigida
iunguntur calidis, humentia siccis, mollia cum
duris, sine pondere habentia pondus? suisque di-
sposita & continuata locis irresoluta pace coale-
scunt, & alia ab aliis nunquam exhaustiuntur? At
istiusmodi contrariorum lis componi, & mutua clades
redimi cur non possit, quando contradictio,
qualis certè interuenit inter vnitatem & multiplici-
tatem, seu diuisiōnem & indiuisiōnem, finit tamen
ambas coherere, & veluti isto feedere vniuersale
constituere? Tum verò, si naturam transcendas, &
supernaturalem intuearis ordinem, quid in eo toto
magis stupeas, quā Deum trinum, & vnum, ac
pluralitatem perlonarum cum essentiæ vnitate con-
iunctam? At huius intelligentia mysterij, quamvis
plena & perfecta nisi in altera vita non sit, atque in
hac dumtaxat per speculum & in ænigmate nobis
sublucat, maior tamen erit, certiorenamque sui fi-
dem faciet, si creatum vniuersale quodammodo
vnum esse, ac multiplex ob oculos ponamus. Quam
ob rem rectè dixit Anselmus in lib. de Incarnatione
Verbi cap. 2. *Qui nondum intelligit, quomodo plures
homines in specie sint unus homo, qualiter in secretissi-
mâ, & alijssimâ naturâ comprehendet, quomodo plu-
res persona, quarum singula queque est perfectè Deus,
sint unus Deus?*

De essentia vniuersalis.

68

V Niuersale ab Aristotele primo Posterior. cap. 1.
& cæteris cōmuniter definitur vnum in mul-
tis: qua ratione homo v.g. est terminus vniuersalis,
quia est in multis, Petro nimurum, & Paulo, &c. eo-
rumque respectu est vnum, eo quod nullam eorum
dissimilitudinem in suo conceptu exprimat, omnē-
que portius in eo formaliter conueniant. Ex præfata
definitione liquet, vniuersale in suo conceptu essen-
tiali

B 2

tiali tria inuolueret, nempe vnitatem, multiplicitatem, & modum essendi vnius in multis. Quod ad vnitatem vniuersalem attinet, haud dubie sufficit ad vniuersale vnitatis intellectualis, hoc est proficisciens ab actu intellectus confusè plura cognoscente: sicut enim actus voluntatis in rem obiectuè bonam, v.g. elargitionem eleemosynæ tendens ab ea bonitatem formalem haurit, quam postea in eam refundat, ita etiam cognitio confusa plura similia, & quod perinde est fundamentaliter vna repræsentans, ab iis formaliter vna existit, eaque omnia formaliter vnum quid denominat, sicut ad eorum vniuersalitatem oportet. Cum hoc tamen cohæret, quod vnitatis physica, & operationem omnem intellectus antevertens quandōque sufficiat ad vniuersale. Namque in primis ens à se est vniuersale: prout enim est absolutum, & à relationibus virtualiter distinctum, est vnum; & prout relatiuum est multiplex, cum ipsæ relationes sint multa, seu plura quædam, numerūque ternarium efficiant: quidni ergo ens à se sit vniuersale? nec enim quod sit vno pacto vnum, & alio multiplex, siue in multis, obstat potest, quando etiam vniuersale per intellectum est vere vniuersale; & tamen nonnisi aliter, atque alterum vnum, & multa. Tum sic; ens à se est vniuersale: at vnitatis, quæ illud in ratione vniuersalis constituit est dumtaxat physica, & à parte rei talis, ea scilicet, quam habet, prout condistinguitur à relationibus diuinis. Quin etiam si poneretur eadem numero albedo diuinitus in tribus subiectis foret vniuersale à parte rei album ex ea sic replicata consurgens: quidni verò esset enim à parte rei vnum album in abstracto, siue vna albedo, & multa alba in concreto, pro multiplicitate subiectorum. Quis autem non cernat, huius vniuersalis à parte rei talis vnitatem similiiter futuram realem, & physicam, non verò intentionalem: quod tamen aliqui putant, vnitatem conuenientiam, siue similitudinem, inter plura à parte rei reperta sufficiere ad vniuersale falsum est, vt quod maximè: nam ad vniuersale requiritur vnitatis formalis: similitudo autem est vnitatis ad summum fundamentalis.

69

Quod spectat ad multiplicitatem vniuersalis propriam; à principio multiplicitas solius rationis, rerum sola ratione, non verò realiter distinctarum satis, supérque est: cui enim ambiguum esse potest, quin pars metaphysica hominis sit vniuersale, ac ratio superior respectu animalis, & rationalis? Cum hæ prædicatio, rationale est pars metaphysica hominis, sit directa; hæc verò indirecta, pars metaphysica hominis est rationale. At animal & rationale tantum ratione distinguuntur? item numerus vt sic est vniuersale ad binarium, ternarium, & reliquos: & tamen hæ numerorum species non distinguuntur realiter, sed dumtaxat rationis beneficio, cum earum quælibet omnes vnitates possibles, & præterea nihil, complectatur, rursus longè verius est multiplicitatem conceptum diuinorum, v.g. paternitatem, filiationem, & spirationem passiuam sufficiere ad vniuersale; quia plusquam ratione distinguuntur, licet identificantur in tertio: proinde à fortiori, &c. Idem dicendum est de multiplicitate propria non entium, v.g. Cætitate, surditate, & aliis id genus parentium: hic enim conceptus negatiui distinguuntur realiter, cur ergo non possint deesse inferiora alicuius vniuersalis negatiui, videlicet parentia ut sic. Et quamvis non sint propria multa, non obstat: tum quia id non provenit ex defectu distinctionis, sed entitatis: tum etiam quia vnitatis intellectualis, & extrinseca est impropriè vnitatis, &

nihilominus ad vniuersale sufficit: cur ergo ad illud non sufficiat multitudo non entium, vt impropriè tantum, ac secundum quid multitudo, siue pluralitas esse censeatur. Verum enim verò quod plures Thomistæ docent, sufficere ad vniuersale multiplicitatem præcisam, siue precisionem à singularitatibus, adeoque naturam folius Gabrieles v.g. præcisam à sua singularitate, siue vnitate reali, ac per consequens præcisus multiplicem, hoc ipso esse vniuersale, nullatenus admittendum est: alioquin natura diuina, contra quam omnes censem foret vniuersale, cum similiter præscindi possit à sua singularitate, siue vnitate, quemadmodum & à reliquis suis proprietatibus, quibus est ordine naturæ posterior.

Quod attinet ad modum essendi vniuersalis in multis, profecto quod est vniuersale debet esse in suis inferioribus per veram, & meram identitatem realē: id est ita cum iis debet identificari, vt ab illis omnino realiter non distinguatur. Quare quod Platonii affingi solet id èam quandam realiter distinctam à sensibilibus, & singularibus esse tamen respectu eorum vniuersale prout improbabile est: vniuersale enim prædicatur de suis inferioribus, homo, v.g. de Petro & Paulo: quomodo ergo ab iis realiter distingui, ac separari potest? Quod autem docuit Plato dari vniuersalia à parte rei talia, realiterque distincta à suis inferioribus, id ex mente ipsius exponentum est de vniuersalibus, non in essendo, sed in repræsentando: quasi sermonem haberit de idæis formalibus, siue conceptibus diuinæ mentis quibus omnes res creatæ vniuersaliter, ac nulla exceptione facta clarissime repræsentantur. Nisi etiam velis, eum locutum de distinctione reali essentiæ ab existentia; quarum altera cum vniuersali, & altera cum singularibus proportionem quandam, & analogiam habet vt amplius explicabitur in loco.

De causis vniuersalium.

70

Quod in primis intellectus efficiat vniuersale, perspicuum ex dictis supra, & quidem, vt intellectus que sunt vnum ratione distinguuntur, ac secerunt inuicem, animalitatem v.g. à rationalitate, & è conuerso; non est cur similiiter non possit etiam quæ sunt multa confundere, atque ad vnitatem redigere, sicut ad vniuersale sufficit. Quamquam autem multi negent fieri vniuersale per operationem intellectus obiectuè præscindentis vnam formalitatem ab aliis v.g. animalitatem à rationalitate hinnibilitate, &c. cæterum splendide falluntur: nam cum non discernamus an animal eminus visum sit rationale, vel non, haud est cur non obiectuè præscindamus illud à suis differentiis. Et vero si dicatur illam præcisionem non esse obiectuam, sed formalem, & ex parte modi & ob id censerri animal procul vistum nos latere in quantum rationale, quia non cognoscimus illud conceptu correspondente huic voci rationale, sed tantum eo qui subiicitur huic voci animal; in contrarium est: quia ita etiam dici posset Deum non cognoscere hominem, sed præscindere ab illo formaliter, illūque eius intellectum, quamvis perspicacissimum latere, videlicet quoniam eum non cognoscit conceptu correspondente huic voci homo, quippe qui conceptus confusus, & vniuersalis est, omnium confessione. Alia argumenta operosiora in inferiori logica, & metaphysica dabimus.

71

Porro autem non tantum per intellectum fit vniuersale, sed etiam per alias facultates. Atque in primis per facultatem elocutivam: hæc enim vox animal

72

mal plura, non ut plura, sed ut unum, & absque illa eorum dissimilitudine representat: cur ergo plura animalia formaliter unum, & uniusale non efficiat. Deinde & per facultatem sensitivam etiam externam, saltem de potentia absoluta: id enim de facto visus, v.g. non efficit uniusale, quia albedinem sibi obiectam non confundit cum aliis; nec in confortio aliorum, atque per modum unius cum illis representat: id enim esset albedines omnino absentes intueri: at haec ratio de possibili non militat; cum posset Deus miraculosè facere, ut exterius videamus obiecta prorsus absentia, imo & non existentia: quæ enim in hoc est repugnantia, ut supplet Deus presentiam circumscriptiuam ad visionem naturalem obiecti necessariam, idque toties quoties apparuit sensibiliter corpus Christi in Eucharistia, cui non etiam supplere posse miraculosè indistinctam obiecti, aut etiam eius existentiam? Ad extremum probabilius est fieri posse uniusale à voluntate nostra: ut pote quæ ferri potest in plura ut unum v.g. in rationem communem virtutis praescindendo ab eius differentiis. Et quidem ut cum plura objecta amans ea sibi unit, quadamque ratione identificat, iuxta illud Dionysij cap. 4. de diuin. nom. *anor est virtus unionem faciens*; sic etiam non est quapropter non possum iis obiectis unitatem, atque uniusalem tribuere.

Summula Libri noni.

73

NON VS Dialecticæ nostræ liber continet vetus argumentum, & à Porphyrio, ut alios taceant, iam olim in Isagoge sua tractatum: videlicet genus, speciem, differentiam, proprium, & accidens, necnon ante haec quinque prædicabilia, rationem quandam eis communem, & cuncta complectentem ambitu suo. Porrò autem prædicta notiones Dialecticæ facultatis propriæ, fortassis ortæ sunt ab aliis extra eam vulgo notis, bellam certè cum eis affinitatem habent: quemadmodum enim natalium genus longo, & flexuoso stemmate currit, atque discurrit, & modo in arios, atque scandit, modo in natos, & natorum natos, & qui nascentur ab illis descendit, nunc in hos consanguineos dextrorum sinuatur nunc in alios sinistrorum flebitur, Phrygiisq; amnis initiat ambages, ita similiter Dialectici nostrū que genus varias itque, reditque vias, ut iam per superiores gradus, animal scilicet, viuens, corpus, & substantialia acclivè fertur, & ad entis usque culmen erigitur, iam vero per inferiores declivè labitur, & ad species usque, & individua deprimitur: hinc etiam differentias subalternas, illinc proprietates circumiicit, & mille intercurrentibus lineis passim distinguuntur. Rursus ut species, vel imago expressa penicillo, & sedula pictoris arte circumscripta lineis, definita mensuris, nigrore caua, & procul refuga, albedine prominens, ac deuexa, aliisque illusa coloribus, quæ contingit similia esse, ea omnia ad viuum referit, & oculis nostris una committit; sic dialectica species, homo v.g. aut equus plura individua solo diversa numero, ceteroqui vero paria, atque cognata semel comprehendit, atque in se veluti depicta mentis obtutui representat. Iam differentia Logica, qualis est rationalitas, quam affinis physica, id est formæ substantiali, v. c. animæ nostræ quam eius æmula! plane ut unius comprehensio, & à genere suo tenuis, & arcana distinctio, ex notissimo alterius à materia discrimine per quam facilis sit, ac dilucida: illa animalis amplitudinem coeret,

R.P., Lyncei Philosophia. Tom. I.

indeterminationem adstringit, imperfectionem compleat, eique à reliquis metaphysicis gradibus propior assidet, & cum eo hominem ratione construit: Hæc materiam cuius formæ sponte sua paratam cuius imperfectioni pronam, cuius compositioni obnoxiam cohibet, tenet, perficit, primo sibi connectit, & cum ea hominem, si non ratione, at re ipsa constituit. Denique propria, & accidentia Logica menti tantum, ac rationi per via suam etiam habent proportionem cum physicis, & quæ in oculis nostris passim incurruunt, ut iuxta dicta cuiilibet erit facillimum expendere.

De genere, & specie.

Genus est quod prædicatur de pluribus differentiis specie in quid. Itaque animal v.g. est genus, quia de homine, & equo, qui specie differunt, verique sunt dissimiles, prædicatur: nec vt cumque, sed in quid, & essentialiter, sive ita ut sit de eorum quidditate, & essentia. Prædictæ definitionis definitum non est solum materia generis, v.g. animalis natura: haec enim secundum se, & sine respectu ullo ad actus nostri intellectus, haud magis potest prædicari, quam paries esse sine albedine albus. Nec eius definitum est sola genereitas, sive actus, quo animal, e. c. à pluribus abstractur: siquidem talis actus, cum sit individua quadam, ac singularis qualitas nostræ mentis, de nullis inferioribus potest prædicari, ne dum de substantiis, cuiusmodi sunt Homo, & equus. Quare quod in ea definitione sortitur rationem definiti est materia & formale generis, quod genereitas dici solet: illud in recto, & ut quod: hoc in obliquo, & ut quo.

74

Correlatum generis non est species subiectibilis, correlatum inquam per quod definitur: committeretur enim circulus vitiosus; dum definitio generis esset ferè haec, est quod prædicatur de specie subiectibili, & eam tenuis differentibus; contra vero definitio speciei subiectibili, isthac, quæ subiectur generi. Itaque correlatum generis in eius definitione est species prædicabilis: ut id sit genus, cuius inferiora species prædicabili differunt. At, inquires: species prædicabili haud potest esse correlatum generis in huius definitione, sine eo quod genus de illa prædicari possit. Quod autem non possit, suadetur: cum enim dicitur, homo est animal, aut omne animal dicitur de homine; & ita si se res haberet, prædicaretur genus de specie: at quod ita non se habeat, videtur manifestum: quomodo enim de una specie animalis omne animal potest citra falsitatem prædicari? aut propterea de homine dicitur id tantum animalis, quod est in homine: atque ita genus non prædicatur de illo; cum animal hominis solus proprium non sit genus, alias hoc plura species differentia non respiceret. Sed facile dici potest omne animal prædicari de homine, non tamen omne copulatiè sumptum, sed æquivalenter disjunctiù: nihil autem falsitatis in eo esse, quod de homine prædicetur omne animal actu æquivalenter disjunctio, sive actu, qui huius aequaliter, homo est aliquid animal, sive hoc animal, vel illud animal, &c.

75

Genus non tantum immediatè prædicatur de quavis specie sibi subiecta, verum etiam eadē immediate de individuis incompletis: videlicet animal de hoc animali confusè cognito, & quouis alio, idq; in sensu quidditatiuo, & formalis. Nam inter hoc animal incompletè, & confusè cognitum, & animal in commoni, nihil formaliter mediat: si quid enim, maximè homo: at non homo, cum homo de hoc animali præscindenti à rationalitate, & non aliud concernente, quam

76

B 3 anima

animalitatem, & singularitatem, non magis possit formaliter prædicari, quam iustitia diuina v. g. de misericordia diuina: quæ tamen de se inuicem magis materialiter, & identice, quam in sensu formaliter prædicantur.

77 Genus aliud est supremum, aliud non supremum, sed inferius, aut etiam infimum. Genus supremum, quod & prædicamentum dici solet, decuplex est: nempe substantia, vt esse hominem, aut equum: quantitas, vt esse magnum, aut paruum, longum aut latum: qualitas, vt esse bonum, aut malum, calidum, aut frigidum: relatio, siue ad aliquid, vt esse simile, aut dissimile, Patrem, aut filium: actio, vt vovere aut secare: passio, vt vri, aut secari; vel si mavis inhærente alicui subiecto, ad modum, quo niui candor inhærescit: vbi, vt esse in foro, aut lyceo: quando, vt esse heri, aut hodie, parum, aut diu: situs, vt sedere, stare, cubare: habitus, vt esse vestitum, aut armatum. Genera inferiora sunt, quæ sub aliquo decem prædicamentorum, quorum iamiam facta est mentio, continentur: quo pacto sub prædicamento substantiae est corpus, & substantia incorporeus, siue Angelus: & rursus sub corpore viuens, aut non viuens, cuiusmodi est lapis: & veterius sub viacente, aut viuens insensibile, veluti planta, aut sensibile siue animal, cuius species sunt Homo, Leo, &c.

78 Species est, quod prædicatur de pluribus solo numero differentiis in quid: vt homo de Petro, & Paulo; aut equus de Bucephalo, & Alastore. Quamvis autem differre solo numero, & differre specie non videatur esse maior differentia, quam differre generem, & differre speciem, tamen magis est, vt species prædicari apta nata de pluribus solo numero differentiis in quid sit distinctum prædicabile à generem, quod prædicatur de pluribus specie differentiis in quid, quam genus infimum à generem supremo, tametsi horum generum alterum prædicetur de pluribus genere differentiis in quid, alterum vero de pluribus sola specie differentiis in quid. Ratio autem disparitatis est: quia hoc & illud genus ita instituta sunt, vt ambo prædicentur de suis inferioribus in quid incompletè, & instar essentiæ dumtaxat partialis: haud enim animal v. g. est tota essentia hominis, aut equi. At species de suis inferioribus semper prædicatur in quid completè, & tanquam eorum essentia totalis: nam Petri v. g. tota essentia est esse hominem, siue animal rationale, tota, inquam, essentia logica, siue integra definitio: idemque est de reliquis hominibus; contra vero genus, vt dictum est, prædicatur de suis inferioribus, velut eorum essentia, non completa, sed incompleta.

79 Correlatum speciei est individuum. Porro individuum primò intentionale definiti solet, individuum in se, & diuisum à quolibet alio: secundò intentionale, quod prædicatur de uno solo. Itaque Petrus v. g. est utroque modo individuum: quia nec diuidi potest in duos Petros, & à quouis alio, quod Petrus non sit, distinguuntur: necnon etiam de uno solo, & non de pluribus potest prædicari. Non est possibilis ratio communis individui: ea siquidem ratio communis esset & non esset individuum: esset quidem, quia aliqui ratio illa communis & abstracta non esset ratio communis individui, sed alia quedam; haud fecus ac si quod ab homine, & equo genus abstrahitur, non esset animal, haud abstrahetur, ab iis ratio communis animalis, sed alia longè diuersa. Rursus ea ratio communis individui non esset individuum: posset enim diuidi in sua in-

feriora, deque iis prædicari: non ergo esset individuum in se, nec prædicabilis de uno solo: proinde nequaquam posset esse individuum.

De differentia, proprio, & accidenti.

Differentia est, quæ prædicatur de pluribus in quale quid, quia essentialiter: in quale, quia non substantiæ, sed adiectiæ, siue conceptu respondente nomini magis adiectio, quam substantiæ. Differentia aut est diuisua generis, aut constitutiva speciei, aut prædicabilis de suis inferioribus. Rationale verbi gratia, & dividit animal, quod est in homine, ab eo, quod est in equo; & ita animal diuidendo constituit hominem; necnon de Petro, & Paulo, ac ceteris hominibus prædicatur ad modum qui prædictus est. Genus esse potest de conceptu quidditatu differentia nominatae, nobisque nota: quidni enim sensibile sit formaliter, & quidditatu viuens, sicut sensatio est vita: aut cur rationale, siue discensuum dependenter à phantasmati non sit formaliter intellectum, quod ab illo, & Angelico intellectu generis instar abstrahitur. At verisimilius est, genus haud esse de conceptu quidditatu differentiarum innominatarum: siquidem quæ rationale supra intellectum, sensibile supra viuens, immobile supra animal addunt, sunt formalitates quædam, ac differentia innominatae, valdeque subtiles, & quas vocibus magis alienis ac translatis, quam propriis explicare solemus: in iis ergo non est cur genus vultum formaliter includatur. Et quidem alioqui talis differentia esset tota species, cum hæc sit, quæ componitur ex genere, & differentia.

Proprium quadruplex est: proprium primo modo est quod competit soli alicui speciei, sed non omni eius individuo, vt esse Poëtam. Proprium secundo modo est, quod omni individuo speciei alicuius per se loquendo congruit, sed tamen non ei soli speciei, sed aliis extra illam, vt hominem esse bipedem. Proprium tertio modo est, quod omni, & soli speciei conuenit, sed non semper, vt hominem ridere. Proprium quartu modo est, quod speciei omni soli, & semper conuenit, vt hominem esse risibilem. Quæ proprij ultimo modo sumpti definitio recidit in hanc: quod prædicatur in quale conuertibiliter, atten-ta exigentia subiecti: siue in hanc: qua prædicatur in quale per se. Verius est, & Aristoteli, ac Porphyrio magis consentaneum atque conforme, solum proprium quarto modo esse proprium quartum prædicabile, siue proprium strictissime tale; propria vero tribus prioribus modis pertinere ad accidens quintum prædicabile.

Quod ita à Porphyrio definitur: quod potest adesse, & abesse, siue subiecti corruptione: vt hominem ambulare, frigere, mori, &c. At dices; mors non potest homini, quin corrumpatur, adesse. Respondeo adesse ei non posse, quin corrumpatur; at saltim posse abesse sine eo quod eius contingat corruptio, imò & debere. Dices iterum: nigredo est accidens corui: hic tamè sine illa citra corruptionem nequit esse, ab ea ve realiter separari. Quod si propteræ dicatur, sermonem esse in definitione accidentis de separabilitate rationis, quæ possit tota essentia corui v. g. concepi & manere intentionaliter, circumscripto per intellectum eius nigrore; in contrarium est, hinc fore, vt risibile sit, non proprium strictè tale, sed accidens hominis: quippe sine quo quidditas hominis probè potest intelligi. Respondeo, definitionem accidentis exponendā esse de separabilitate rationis

80

81

82

rationis, non præsciuā, vt benē probat argumentum contrarium, sed negatiā: quā scilicet, quod accidentis est negatur conuerti, & connecti cum subiecto suo, propter huius innatam exigentiam: atque ita coruus separabilis est à suā nigredine; vt potè quam cum eo conuerti verissimè negamus. Superior autem accidentis definitio, vt à nobis explicata recidit in hanc: est quod prædicatur in quale continenter.

83 Ad quinque prædicabilia haec tenus in transcurso exposita prædicabile ut sic est ratio communis, & generica. Quod autem hinc sequatur, illam rationem communem fore superiorem, & inferiorem respectu generis primi prædicabilium: superiorem, quia est communis & vniuersalis intuitu illius, nec tantum illud, sed etiam alia prædicabilia complectitur: inferiorem, quia sub genere primò prædicabili continentur simul cum aliis generibus: hoc, inquam, non est absurdum, absoluūne. Cur enim non possit aliquid per intellectum reddi superius simul, & inferiorius? sicut eius beneficio, quod est reapse vnum, efficitur tamen ratione multiplex; vt cernitur in hominis partione, ac veluti scissione in animal, ac rationale; quorum alterum cum altero est à parte rei omnino vnum, atque idem.

Summula Libri decimi.

84 **D**E C I MVS, ac postremus huius operis liber est de veritate; quoad eius essentiam, incompossibilitatem cum falsitate, & quasdam eius species. Optimè Augustin. tom. i. lib. de vera relig. cap. 49. *Quid admirabilius, quid speciosius ipsa veritate, ad quam omnis spectator peruenire se cupere confiteretur, cum vehementer nō fallatur, innigilat, & inde se ianet, siquid acutius catervi, & visuacius in spectando cognoscat, & induceret?* *Ipsum denique præstigiatorem nihil aliud quam fallaciā proficiens diligenter intentuant, & cautissimè obseruant, & si eluduntur, quia sua non possunt, illius delectantur scientia, qui eos elidunt.* *Nam si ille nesciret quibus causis fallantur intentantes, vel nescire crederemur pariter erranti nullus plauderet.* Si quis autem de populo vnuis eum deprehenderit maiorem illo landem se mereri putat, non ob aliud nisi quia decipi fallique non posuit. Si autem multis apertus sit, non ille laudatur, sed irridentur catervi, qui talia deprehendere nequeunt. *Ita omnis palma cognitioni datur, & artificio, & comprehensioni veritatis.* Illius certè pulchritudinem omnibus adeò amatam, admiratamque ipsum vocis etymon belle declarat: dici siquidem, ducique creditur à vere, fortassis quis haud minus est intellectui grata, & formosa veritas, quam oculis nostris, sensibusque ceteris verna temperies, quando scilicet blandi incipiunt renidere soles, placidi tepentesque spirare zephyri, amciore scatērū erumpere fontes, gratiori murmure fluere riu, squalentia prius prata requiecerē, atque ad pristinum honorem, & gratiam restitui, frondere arbores, gemmascere palmites, se se passim explicare flores, ac tota foliorum ambitione veluti in calathos fundi, luxuriare prius in herbis, ac denique volucrem cantibus non montes, sylvaque modò, sed magis etiam habitatæ sedes personare. Quid iam veritate potentius? quantilibet operta tenebris, inuoluta caliginibus, emergit tamen, atque in claram se se afferit lucem: quibusuis lacestata tellis, impedita dolis, læsa calumniis, tentata cauillis, ac sophismatis, vincit tandem, atque vt de suis reportet hostibus triumphum, nuda congreditur, nec aliis quā

se ipsa armis eget, vt ritur vè. Quid demum magis cum virtute coniunctum, quam veritas? vti sanè res ex aduerso speculi positæ in eo minimè apparent, nisi vitro stannum substernas, aliudque quidpiam solidum, quod non finat imaginem præterlabi, ita similiiter in mente nostra nisi sit solida virtute suffulta ne quaqua resplendere poterit imago veri. Veritas ergo qua nihil speciosius nihil fortius, nihil melius aut certè cum bonitate ac virtute fœderatus, quoad ea quæ prædicta sunt, discutienda nobis est, ad finem interioris Dialecticæ, ita tamen vt in prefenti, pro eo ac nobis moris est, aliquid summatum de ea prælibemus.

Essentia veritatis, & eius incompossibilitas cum falsitate.

85 **V**Eritas consistit essentialiter in conformitate actus cum obiecto suo; sive in eo quod sic representat obiectum suum, sicut hoc se habet à parte rei, & non aliter: quare hæc propositio, *Petrus currit, ob id erit vera, quia affirmat de Petro currere, & Petrus reapse currit.* Quod autem aliqui docent, veritatis quidditatem, & essentiam sitam esse in conformitate cum scientia diuina; ideoque nostram cognitionem esse veram, quia affirmat de obiecto ipsum, quod de illo affirmat, ac dijudicat scientia diuina: hoc, inquam, nisi fallor, est falsissimum. Tum quia, vt docet Aristoteles in Prædicam, cap. de subst. text. 10. vt quæ ex communi ferè omnium sententia à nobis iamiam præmissum est, *ex eo quod res est, vel non est, propositio vera, vel falsa est:* non ergo ex eo quod scientia diuina rem esse, vel non esse affirmet. Tum etiam, quia scientia diuina haud dicitur vera per conformitatem cum nostra; ergo nec è conuerso. Et verò hic recurrere non est ad perfectionem diuinae scientiæ, & imperfectionem nostræ: Námque nostra scientia perfectior est multis obiectis à Deo cognitis: sicut ergo diuina scientia dicē debet ab aduersariis vera per conformitatem cum quocunque obiecto suo; quidni & per hoc quod sit nostra scientiæ conformis.

Nec minus falsum est quod alij statuunt, veritatem quidditatem, & essentialiter positam esse in conformitate obiecti se cum ipso penes diuersos status; & ideo cognitionem veram esse, quia obiectum ita se habet in cognitione, & mente nostra, sicut est extra illas, sive quia eius conceptus obiectius & intentionalis est similis, atque conformis illius conceptui physico. Etenim ita si se res haberet, non nostra cognitione esset primario vera veritate formalis, sed res cognita; atque ab hac, vt prius formaliter vera, & conformi sibi metispi aliter, atque aliter sumptu, veritas formalis in cognitionem nostram deriuaretur. At hoc consequens, quod aduersarij admittunt, admitti nequit: alias & posset fingi, non nostrum actum voluntatis ab habitu alicuius virtutis elicatum esse formaliter bonum, primario, ac per se locum, sed eius obiectum. Adde, imaginem Cæsaris dici veram, non quia aliquod esse repræsentatum Cæsar est Cæsari simile, sed potius quia ipsamet Cæsaris imago Cæsari conformatur, vt est ex sola terminorum apprehensione manifestum: similiter ergo in præsenti, &c.

Veritas, seu conformatas superius explicata haud est omnino, & adæquate identificata actui probabilitate tantum vero nec extra materiam contingente vaganti, cuiusmodi est hic: *Ioannes loquitur:* sed potius ab eo distinguitur realiter adæquate, partimq; est in ipso, partim in eius obiecto sita. Quidni enim

enim? cum conformitas physica, sive similitudo Petri respectu Pauli constat in utroque, nec sit solus Petrus. Dices: cum hæc propositio, *Ioannes loquitur*, est falsa, repræsentat locutionem Ioannis fictitiam, atque chymericam: Cum autem est vera; locutionem Ioannis veram, & realem: actus ergo verus essentialiter differt obiecto ab actu falso: & sic tam non potest esse falsus, quam nequit mutare obiectum: essentialiter ergo & per se ipsum est verus, non vero partim per se, partim per obiectum. Respondeo, propositionem illam, *Ioannes loquitur*, cum est falsa, non locutionem fictitiam affirmare; (alijs Ioanne non loquente vera esset: quid enim vetat, tum nos fingere, quod Ioannes loquitur?) sed potius veram, & realem; ideoque esse falsam, quia affirmat Ioannem realiter loqui, qui re tamen ipsa non loquitur.

88

Enimvero negari nequit, quin actibus quos fallaci nos fallere repugnat, veritas sit omnino essentialis? Tales sunt hi: *Homo est animal rationale*: *Deus est trinus, & unus*; *Verbum caro factum est*, &c. Non possunt enim etiam diuinitus esse veri: tam ergo per se ipsos esse possunt veri ac homo per se ipsum est animal rationale, sine quo etiam diuinitus esse non sufficit. At an actibus probabilibus praeter veritatem contingentem insit alia essentialis, & evidentibus ac certis alia contingens, & ab iis realiter inadæquate distincta, discutietur à nobis ex professo in tempore.

89

Veritas eit incompossibilis cum falsitate, etiam pro diversis instantibus respectu eiusdem obiecti: hoc est; actus verus in uno instanti nequit esse accidente alio falso, si sit idem, & obiectum etiam idem repræsentet. Quid enim resert in contrarium, quod Petrus v.g. modo currat, & postea non currat: Etenim aut hæc propositio, *Petrus currit*, affirmat Petrum currere in instanti A. & sic quod currat in instanti B. non faciet talem propositionem esse falsam, cum Petrus, ex suppositione quod currat in instanti A. non possit non pro eo currere; à cursu autem Petri pro solo instanti A. eius propositionis veritas pertainet, quippe quæ cursum relatè ad illud solum instans repræsentare supponitur. Aut ea propositio affirmat, Petrum currere pro instanti A. & B. & ita quod Petrus non currat in instanti B: in causa erit, non vt ea propositio mutetur de vera in falsam, sed vt potius semper fuerit falsa, eo quod ad falsitatem copulatiua propositionis sufficiat alterutrumlibet, eorum quæ adstruit aliter se habere, quam ab illa adstruitur. Aut propterea talis propositio affirmit, Petrum currere pro instanti A. vel B. & sic quod non currat Petrus in instanti B. non arguet, propositionem, qua de loquimur, de vera migrare in falsam, sed potius efficiet, vt ea propositio semper maneat vera, vt constat ex natura propositionis disiunctivæ, ad cuius veritatem satis est, aliquid eorum, quæ enuntiat, ita esse sicut ab illa enuntiat.

90

Cæterum nec in uno instanti est incompossibilis: veritas cum falsitate in actu qui præcisive, seu disparate plura obiecta repræsentet: qualis v.g. est hic; *Petrus currit*; *Paulus currit*. Cur enim huiusmodi actus non æqualeat duobus actibus, quorum alter Petrum currere, & alter Paulum currere affirmet? Aut cur ad utriusque cursum affirmandum semper opus sit particulis, & ac vel aliisve id genus? Ast actus distincti, de quibus proximè, ita comparantur, vt simul possit unus esse verus, & alijs falsus: fieri ergo potest, & debet, vt actus indiuisibiliter ambo bus æquialens veritatis ac falsitatis simultatem admittat.

Porro autem si propositio non repræsentat plura obiecta præcisive, ac disparate, implicabit eam esse simul veram, & falsam. At dices: hæc propositio, *aliquis actus creatus est falsus* prolata solitariè, & in cœnuo, quo nullus alijs creatus præter ipsum existat, aut est vera, aut falsa? si vera: ergo non nisi à seipsa suaque falsitate verificabitur: & sic erit simul falsa. Sin autem sponte sua falsa: ergo verè affirmat, aliquem actum creatum esse falsum: atque adeò erit simul vera. Respondeo tamen, illam propositionem reflexiūam, qua summopere implicantur Summularia veteres, atque etiam recentiores, esse possibilem, casu quo existat alijs actus falsus creatus per quem verificetur: secus verè si nullus alijs præter ipsum existat: vnde haud sequitur, eam esse simul veram, & falsam. Quod si continget, nulla alia propositione creata existente quem hanc exterius proferre *aliquis actus creatus est falsus*; sanè eius sensus esset hic: *aliquis actus creatus à me distingueſt falsus*: nec de se quidquam directè affirmaret: quo fieret, eam haud futuram esse simul veram & falsam in casu argumenti, sed præcisè falsam.

91

Nonnullæ species veritatis.

Veritas alia est simplex, & incomplexa, cuiusmodi est quæ correspontet huic voci *homo*: alia complexa, vt v.g. hominem esse animal. Non tantum in iudicio, sed etiam in apprehensione metalorum habet veritas complexa: cur enim ouis lupum fugit nisi quia eum vt sibi inimicum imaginatur. Aut cur pastorem sequitur, nisi econtrario illum vt conuenientem, atque amicum concipit: Ouis ergo, quin iudicet (haud enim est iudicij capax) componit, & diuidit: adeoque veritas complexa, sive compositionis, & diuisio quedam extra iudicium, ac per consequens in apprehensione sola reperitur. At inquires: cur ergo cognitio apprehensiva non est iudicium & affirmatio? Respondeo, quia affirmare non est cognoscere hoc esse illud vt cunq[ue], sed ita firmiter hærescere tali comparationi, vt non possit intellectus simul contrariam facere, nec eodem modo dicere, quod hoc non sit illud. Atqui apprehensio componens aliqua extrema finit ab eodem intellectu simul ea diuidi, nec gerit oppositionem, & incompossibilitatem physicam cum actu, qui talem diuisio nem intentionalem efficiat.

92

Rursus veritas alia est immediata, sive premissarum propria alia mediata, & in conclusionis assensu resplendens. Amba sunt æquales, ac neutra maior alia. Veritas siquidem in indiuisibili sita est, nec subit magis, & minus: est enim actum absolute, & simpliciter conformari obiecto, quounque tandem modo ei conformatur: proinde si conclusio sit vera, nec premissarum assensus, nec alijs ullus actus esse poterit ea verior. Pari ratione nulla propositio esse potest magis falsa quam alia: quia nimis falsitas consistit in indiuisibili, nec aliud est quam absolute, & quomodolibet obiectum non esse sicut repræsentatur.

93

At dices, hanc propositionem *Deus est*, veriorem esse actu quo v.g. Petrum currere adstruitur. Sed respondendum est, veriorem esse non formaliter, sed fundamentaliter: quia videlicet plus sive perfectiori ex titulo repugnat falsitati, & cum veritate formaliter connectitur, quam propositio vlla de veritate creata, prefertim contingenti. Dices iterum: vt una quantitas æqualis alteri non permittit aliam esse respectu vllius alterius magis æqualem, cum interim quantitatuum inæqualitas modo sit maior, modo

94

modo minor, magisque sint inæqualia 20 & 10, quam 16 & 20. quidni similiter vna falsitas siue difformitas, ac veluti inæqualitas actus, & obiecti esse possit maior alia? ita vt falsius sit assere 20. homines currere nullo currente, quam si afferas duos currere quidni inquam de falsitate ita existimandum sit, quidquid sit de veritate Respondeo tamen, nec inæqualitatem vnam esse maiorem alia formaliter, sed dumtaxat fundamentaliter: nimur quia plura sunt capita, ex quibus inæqualitas in his quantitatibus, quam in illis reperitur, quo scilicet plures sunt partes excedentes in his, quam in illis.

95 Præterea veritas alia est causalis, alia non causalis sed absoluta. Ut propositio causalis sit vera, non tantum requiritur causam, sub qua aliquid affirmat, esse ad effectum necessariam, atque utilem, verum etiam vt absolute existat effectus ipse: alioqui certè hæc propositio; Petrus est equus quia est bennibilis, erit vera: quo tamen nihil à veritate magis alienum. Nec refert, hunc actum, omnis propositio est vera, quia conformis obiecto esse verum; cum tamen non omnis propositio sit absolute vera, sed haud paucæ falsæ: si quidem sensus eius actus est talis: omnis propositio vera est vera, quia conformis obiecto: quare non tantum causa, quam repræsentat actus nobis obiectus, ad effectum conducit, sed effectus ipse absolute existit:

& quidem omnino necessario: quid enim magis necessarium, quam propositionem omnem veram esse veram? Denum veritas alia de futuro: alia de praesentia ut præterito. Quod enim propositiones de futuro etiam contingenti, siue absolute, siue conditionato possint esse verae, exploratissimum est: nam haec propositiones, Petrus curret in instanti A, Petrus non curret in instanti A, sunt contradictoriæ: altera igitur erit vera, & altera falsa. Idem est de his propositionibus contradictoriis: Petrus si vocetur conuertetur: si vocetur non conuertetur.

96

Atque hæc tenus Summula: in quibus non terminorum modo, & propositionum ac syllogismorum, vt aliis moris est, sed totius Dialecticæ breuem quandam notitiam dedimus: ne qua scilicet eius pars eos omnino lateat, qui à Summulis ad iurisprudentiam addiscendam statim conuolant; neve Summuliæ vt aiunt, ac non Dialectici fuisse videantur. Idcirco autem ad quamlibet Summulam non nihil amoeniore stilo prefati sumus, vt hoc quasi illico facilius se finant ab humanioribus litteris veluti ablaetari Dialecticæ candidati. In cuius certè vestibulo ipso si nihil nisi salebras offenderent, fortassis tam id eos capereth huius disciplinæ, eiusque severitatem auersati pedem potius mallent referre, quam institutum prolequi.

LIBER